

Barnets bästa - en subjektiv bedömning utifrån olika tolkningsramar.

En kritisk diskursanalys av vårdnadstvister där barnets pappa antas ha utövat våld mot barnets mamma.

Av: Natalia Allinger och Venus Bergström

Handledare: Johan Hallqvist

Södertörns högskola | Institutionen för samhällsvetenskap

Examensarbete i socialt arbete (15hp)

Socialt arbete och kunskapsutveckling HT 2019

Socionomprogrammet med storstadsprofil

Förord

Vi vill tacka vår handledare Johan Hallqvist för goda råd och konstruktiv vägledning under vår process i skrivandet av denna examensuppsats. Vi vill även rikta ett stort tack till våra familjer, Christer, Anders och Maggie som på olika sätt stöttat och uppmuntrat oss i denna prövning. Ni har fått stå ut med humörsvängningar och ockuperade köksbord, vardag som helg. I detta tack inkluderar vi även hunden Tobbe och katterna Nancy och Singel som stått för lika delar avstressande gos-pauser som de gjort oss galna. Vi vill tacka vänner och klasskamrater för uppmuntrande ord, vår kaffe-kurir Ulla samt lärare som på olika sätt och i olika skeenden bidragit med tankar, reflektioner, inspiration och litteraturtips. Sist men kanske egentligen först, vill vi slutligen tacka varandra för hårt slit, gott samarbete och fina fikastunder.

Vad gäller uppsatsens arbetsfördelning är vi båda till lika delar ansvariga för samtliga kapitel då vi diskuterat, skrivit och redigerat tillsammans.

Salem och Södertälje, 2020

Natalia Allinger och Venus Bergström

Abstract

Title: In the best interests of the child - a subjective assessment based on different interpretation frames. A critical discourse analysis of custody disputes where the child's father is believed to have committed violence against the child's mother.

Authors: Natalia Allinger and Venus Bergström

The aim of this study is to analyze how the accusations of domestic violence is taken into account in the court's decision and the social services' assessment in custody disputes. The method used in the study is a critical discourse analysis of six district court judgements as well as corresponding custody investigations compiled by social services in cases where information that the child's father has committed violence against the child's mother has been brought forward. The thesis's theoretical starting points is Fairclough's critical discourse analysis as well as a gender perspective based on norms about gender and parenting. The analysis also takes into account the aspect of power by studying how discretion is used.

The main conclusion of the study is that the district court motivates its judgement based on one of two possible discourses. In the “family discourse”, the court emphasizes the importance of a good and close relationship with both parents and domestic violence becomes side lined, whereas violence and the absence of safety is a central issue in the “women's abuse discourse”. Regardless of the discourses, the district court has the right to choose whether or not to follow the assessment supplied by social services.

Keywords: Child custody disputes, domestic violence, best interests of the child, gender norms, discretion, discourse.

Number of words: 17 972

Sammanfattning

Titel: Barnets bästa - en subjektiv bedömning utifrån olika tolkningsramar. En kritisk diskursanalys av vårdnadstvister där barnets pappa antas ha utövat våld mot barnets mamma.

Författare: Natalia Allinger och Venus Bergström

Syftet med studien är att utifrån kritisk diskursanalys undersöka hur våld i nära relation tas i beaktande vid domstolens beslut och socialtjänstens bedömningar i vårdnadstvister. Studiens empiri består av sex tingsrättsdomar från en tingsrätt i Stockholms län samt tillhörande vårdnads-, boende- och umgängesutredningar från socialtjänsten, där det förekommer uppgifter om att barnets pappa utövat våld mot barnets mamma. Studien utgår från Faircloughs kritiska diskursanalys som teori och metod samt ett genusperspektiv med utgångspunkt i normer om kön och föräldraskap. I studien analyseras även organisatorisk makt utifrån begreppet handlingsutrymme.

Studiens huvudsakliga slutsatser är att tingsrätten motiverar sina beslut utifrån två olika diskurser. I "kärnfamiljsdiskursen" betonas vikten av en god och nära relation till båda föräldrarna. Här marginaliseras våldet och tingsrättens beslut fattas oaktat socialtjänstens bedömningar. I de fall där en god och nära relation mellan barn och pappa inte kan kombineras med behovet av skydd utgår domstolen i sitt beslut från "kvinnomisshandelsdiskursen". Där baserar domstolen sin argumentation i hög grad på socialtjänstens riskbedömning och våldet görs till en central fråga. Oavsett diskurs har tingsrätten tolkningsföreträde då de kan välja om de vill följa socialtjänstens rekommendation eller inte.

Nyckelord: Vårdnadstvist, våld i nära relation, barnets bästa, könsnormer, handlingsutrymme, diskurs.

Antal ord: 17 972

Innehållsförteckning

1. Introduktion till problemområdet	1
1.1 Problembakgrund	2
1.2 Problemformulering	3
1.3 Syfte och frågeställningar	4
1.4 Begrepp.....	4
2. Bakgrund	6
2.1 Beslutsunderlag i vårdnadstvister.....	6
2.2 Barnets bästa i svensk rätt	7
2.3 Vårdnad, boende och umgänge	7
3. Tidigare forskning	9
3.1 Sökprocess	9
3.2 Fäders våld och "tillräckligt goda pappor"	10
3.3 Umgänge före säkerhet.....	12
3.4 Den juridiska kontexten och föräldraalienation	13
3.5 Sammanfattning	15
4. Forskningsmetod	17
4.1 Urval, avgränsning och bearbetning av empiri	17
4.2 Analysmetod.....	20
4.3 Metoddiskussion	23
4.4 Etiska överväganden.....	24
4.5 Studiens kvalitet.....	25
5. Teoretiska perspektiv.....	27
5.1 Normer om kön och föräldraskap, könsstruktur och våld.....	27
5.2 Organisatorisk makt och handlingsutrymme	29
6. Resultat och analys	32
6.1 God och nära relation kontra skydd	32
6.2 Det viktiga samarbetet.....	34
6.3 Bedömning av mammor och pappor	37
6.4 Med fokus på barnet?	40
7. Slutsatser och diskussion	45
7.1 Barnets bästa vid bedömning och beslut.....	45
7.2 Tolkning och tolkningsföreträde	47
7.3 Vidare forskning	49
Referenser.....	51
Bilaga 1 - Sammanställning av uppgifter från domar och vårdnadsutredning.....	55

1. Introduktion till problemområdet

I barnkonventionens artikel 3 står: ”Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa” (Barnkonventionen 2018, s. 14).

Under sommaren 2019 tilldömde Varbergs tingsrätt en pappa ensam vårdnad om det före detta parets gemensamma barn trots att pappan tidigare blivit dömd för misshandel av mamman. Fallet uppmärksammades och granskades av Sveriges radio och fick stor uppmärksamhet. Tingsrätten ansåg att mamman brast i föräldraansvar eftersom hon saboterade umgänget mellan barnet och pappan. Tingsrätten bedömde att det inte fanns några risker för att pappan skulle utsätta barnet för skada (Åkergren 2019).

Barnombudsmannen (2005) skriver att de flesta föräldrar som separerar enas om hur vårdnad, boende och umgänge ska se ut, men det finns situationer när detta inte är möjligt. I dessa fall är det domstol som avgör hur barnens framtid med föräldrarna ser ut. År 1998 förändrades reglerna i föräldrabalken FB (SFS 1949:381). Ett av syftena med reformen var att betona vikten av samförståndslösningar mellan föräldrarna för barnets bästa. Reformen innebar att domstolar kunde döma till gemensam vårdnad även om en förälder motsatte sig vårdnadsformen. Förändringen ledde till debatt kring frågan om det skulle leda till att föräldrar där en av dem utövat våld mot någon familjemedlem skulle få vårdnad om parternas gemensamma barn (Barnombudsmannen 2005, s. 8). Enligt Socialstyrelsen (2011) förekommer uppgifter om våld mot en förälder eller barn relativt ofta i ärenden som rör vårdnad, boende och umgänge. I en granskning som gjordes år 2002 av tingsrättsdomar fanns det utsagor om våld från den ena parten mot den andra i 31 procent av de 249 granskade domarna (Socialstyrelsen 2011, s. 20). Dock är frågor om våld och andra övergrepp inom familjen svårutredda. Det är inte heller klarlagt vilken utredning som krävs i vårdnadsmål för att mot den våldsutövande förälderns bestridande påvisa att misshandel har ägt rum eller att det finns risk för detta (Schiratzki 2017, ss. 113–114).

I ungefär en fjärdedel av alla vårdnadstvister i Sverige som klassificeras som högintensiva eller svåra, antas det att en av parterna utsätter den andra för föräldraalienation (Lytsy & Bergenstein 2019, ss. 53–54). Det innebär att barnet vänder sig mot, avvisar eller helt bryter kontakten med en förälder som barnet tidigare haft en relation till. Detta sker som ett resultat av den andra förälderns påverkan av barnet (Lytsy & Bergenstein 2019, s. 40). Det är för

professionella svårt att särskilja och identifiera om det handlar om en vårdnadstvist där våld har utövats eller om det är ett fall av föräldraalienation (Lytsy & Bergenstein 2019, ss. 247, 257).

Utifrån de svårigheter som finns kring att bedöma vad som är barnets bästa i vårdnadstvister har lagstiftaren valt att denna uppgift tillfaller socialtjänsten. Socialtjänstens uppgift är att bistå tingsrätten med ett underlag för beslut. Detta underlag kallas vårdnads-, boende och umgängesutredning. Tanken bakom detta är att vidga kompetensen utöver juristernas. Socialtjänsten utreder inte bara barnets nuvarande situation utan överväger de olika konsekvenserna som besluten kan få för barnet vid en vårdnadstvist (Diesen 2016, ss. 14–15). I en vårdnadstvist kräver principen om barnets bästa att både socialtjänstens vårdnadsutredning och domstolens beslut tar ställning till om barnets behov blir tillräckligt tillgodosedda i familjen. Vad som skall anses vara barnets bästa och tillräckligt god föräldraförmåga är relaterat till normativa värderingar i samhället och kan variera över tid (Socialstyrelsen 2013, s. 47).

1.1 Problembakgrund

Sociala problem hanteras idag av stora hierarkiska organisationer vars personal är utbildade tjänstemän inom skilda kompetensområden, vilka tillämpar ett alltmer specifikt regelsystem. (Lindqvist & Nygren 2015, s. 189). En av välfärdssektorns kärnverksamheter är människobehandlande organisationer, eller Human Service Organizations. De människobehandlande organisationernas huvudsyfte är att ”skydda, bibehålla eller förbättra det personliga välbefinnandet bland människor genom att definiera, förändra eller bibehålla deras egenskaper” (Johansson, Dellgran & Höjer 2015, s. 28).

En kärna för människobehandlande organisationer är den interaktion som sker mellan den som gör bedömningen och den som blir bedömd, eller mellan professionell och medborgare. Lipsky (2010) menar att offentliga tjänstemän som möter medborgarna eller klienterna och interagerar direkt med dem kan betecknas som gräsrotsbyråkrater. Typiska exempel på dessa är socialarbetare, poliser, offentliga advokater, domare och annan domstolspersonal (Lipsky 2010, s. 3). Dagens människobehandlande organisationer möter allt mer komplexa problem och utmaningar. Arbetet med utsatta barn och våld i nära relation nämns som några av dessa utmaningar. Relationen mellan dem som behöver viss hjälp, stöd eller resurs och den som har som uppgift att utreda eller fördela den är inte jämlik. I interaktion mellan människor finns

makt som en given ingrediens i samspelet och “det finns inga relationer utan makt” (Foucault 1987 se Svensson 2008, s. 69). Dock kan makten vara dold eller subtil varav detta behöver tas i beaktande när en analys görs av interaktionen mellan organisationens representanter och medborgarna (Johansson, Dellgran & Höjer 2015, s. 34).

När socialtjänstlagen SoL (SFS 2001:453) stiftades år 1980 gjordes den till en ramlagstiftning. Konstruktionen innebär att den formella rättssäkerheten ska upprätthållas av lagstiftningen med formella regler. Den materiella rättssäkerheten och de rätta besluten ska fattas av andra professionella, såsom socionomer (Svensson 2017, ss. 33–34). Juridikens roll inom socialt arbete är central då den är sammanflätad med området i och med den omfattande reglering som styr socionomens vardag (Mattsson 2015, s. 198).

1.2 Problemformulering

Mäns våld mot kvinnor, både i Sverige och i övriga världen, har en lång historisk tradition som en del av mannens överordning vilket bland annat visar sig i den rättsliga utformningen av lagar (Diesen & Diesen 2013, s. 302). I Sverige dröjde det till år 1982 innan misshandel av kvinnor inom äktenskapet blev ett brott som faller under allmänt åtal. Under 1990-talet tillkom den stora kvinnofridsreformen där ett flertal lagändringar genomfördes samt olika myndighetsuppdrag för att öka kvinnofriden och kvinnors rättstrygghet. Genom reformen infördes ett nytt perspektiv på det könsrelaterade våldet vilket innebar att mäns våld mot kvinnor ska ses ur ett könsmaktperspektiv (Diesen & Diesen 2013, s. 303). Statistiken visar att kvinnor i högre utsträckning än män utsätts för våld i nära relation. Enligt Brottsförebyggande rådet har var femte person i Sveriges befolkning någon gång i livet varit utsatt för våld i en nära relation: drygt var fjärde kvinna jämfört med var sjätte man. Bortsett från de som drabbas direkt så drabbas även närstående, till exempel deras barn (Moser Hällen & Sinisalo 2018, s. 15).

De luckor och oklarheter som finns i förarbetena till lagstiftningen om våld och vårdnad, boende och umgänge ger domstolarna ett stort handlingsutrymme då politiken ska omsättas i praktiken (Eriksson 2003, ss. 95–96). Det har skett en positiv förändring inom straffrätten genom ett synliggörande av det fysiska våldet i familjen sedan millennieskiftet (Bruno 2015b, s. 175). Samtidigt har förändringar i andra delar av den svenska välfärdsstaten medfört negativa konsekvenser för våldsutsatta kvinnor och deras barn. På grund av pappornas ökade

tillgång till barnen efter separationen har det blivit svårare för kvinnor och barn att skydda sig mot våldet (Eriksson & Pringle 2005 och Hester 2011 se Bruno 2015b, s.175).

Vi anser utifrån den bild som tecknats ovan att kunskap om området är av vikt för samtliga professionella som i sitt arbete möter utsatta barn, kvinnor utsatta för våld i nära relation samt de socionomer som har som uppgift att genomföra vårdnadsutredningar. Inte minst utifrån den påverkan professionella kan ha i hur ärenden hanteras. Ärenden som handlar om enskilda människor och deras levnadsvillkor. Vi hoppas att denna studie ska bidra till en ökad medvetenhet genom att lyfta fram vikten av ett kritiskt tänkande och ett maktperspektiv i vårt framtida yrkesliv. Hur vi reflekterar och vilka utgångspunkter vi har med oss in i vårt arbete kommer att påverka vilka bedömningar vi gör oavsett vilket område vi kommer att verka inom.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att utifrån kritisk diskursanalys studera hur våld i nära relation tas i beaktande vid domstolens beslut och socialtjänstens bedömningar i vårdnadstvister. För att undersöka detta kommer vi analysera tingsrättsdomar samt socialtjänstens vårdnads-, boende- och umgängesutredningar i familjer där det förekommer uppgifter om att barnets pappa utövat våld mot barnets mamma. Följande frågeställningar har formulerats för att besvara studiens syfte:

- Hur motiveras socialtjänstens bedömningar samt domstolens beslut i vårdnadstvister i relation till uppgett våld?
- Hur resoneras det om barnets bästa i relation till uppgett våld i dessa vårdnadstvister?
- Hur förhåller sig socialtjänstens vårdnads-, boende- och umgängesutredning och tingsrättens dom till varandra i sina bedömningar och beslut?

1.4 Begrepp

Vi rör oss i denna studie mellan begreppen *mäns våld mot kvinnor* samt *våld i nära relation* eftersom båda dessa förekommer såväl i lagstiftning som i vår empiri. I empirin förekommer även begreppet *våld inom familjen* varav detta inkluderas. Mäns våld mot kvinnor definierar kvinnor som utsatta för våld utövat av män. Våld i nära relation och våld

inom familjen är däremot könsneutrala begrepp och innefattar även män som möjliga offer för våld i nära relation. Våld i nära relation innefattar också det våld som sker i samkönade parrelationer, likväl som i relationer mellan transpersoner eller våld mellan föräldrar och barn (Moser Hällen & Sinisalo 2018, ss. 17–18).

2. Bakgrund

I detta avsnitt gör vi en sammanfattning över det svenska rättssystemets utformning i hanteringen av vårdnadstvister. För att förstå socialtjänstens bedömning i vårdnadsutredningen samt domstolens beslut presenterar vi nedan begreppen: beslutsunderlag i vårdnadstvister; barnets bästa samt vårdnad, boende och umgänge, och hur dessa regleras i svensk rätt.

2.1 Beslutsunderlag i vårdnadstvister

I enlighet med 6 kap. 19 § föräldrabalken FB (SFS 1949:381) är det rättens ansvar att frågor om vårdnad, boende och umgänge blir tillbörligt utredda. Innan rätten avgör ett mål i vårdnadstvister ska socialnämnden ges tillfälle att lämna upplysningar. Har nämnden tillgång till uppgifter av betydelse för frågans bedömning är de skyldiga att lämna dessa. Om det behövs ytterligare utredning får rätten ge socialnämnden i uppdrag att verkställa en vårdnadsutredning. Vidare anges i samma paragraf att rätten får fastställa riktlinjer för innehållet samt en tidsram för när denna utredning ska vara slutförd. I utredningen bör socialtjänsten lämna förslag till beslut.

Av socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2012:4 se Schiratzki 2017, s. 110) framkommer att den som genomför en vårdnadsutredning ska redogöra för om det finns risk för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för våld eller andra övergrepp. Vidare ska även utredaren bland annat ta ställning till hur barnets behov av en god och nära kontakt med föräldrarna bäst kan tillgodoses, barnets inställning samt föräldrarnas samarbetsförmåga. I bedömningen bör utredaren även redogöra för föräldrarnas förmåga att hålla barnet utanför sina konflikter, prioritera barnets behov framför sina egna samt respektive förälders lämplighet som vårdnadshavare, boförälder eller umgängesförälder.

I enlighet med 6 kap. 20 § FB, kan rätten fatta ett tillfälligt, interimistiskt beslut om vårdnad, boende eller umgänge som gäller fram till dess att frågorna har avgjorts i huvudförhandling. Inför ett sådant beslut kan rätten inhämta upplysningar från socialnämnden. Även här skall åsikter inhämtas från föräldrar samt barnet om det är lämpligt.

2.2 Barnets bästa i svensk rätt

Som ett led i implementeringen av barnkonventionen har barnets bästa införts i bland annat föräldrabalken FB (SFS 1949:381) och socialtjänstlagen SoL (SFS 2001:453). I svenska förarbeten har det föreslagits att barnets bästa ”på ett övergripande plan ska tolkas med utgångspunkt i dels ett objektivet perspektiv, dels ett subjektivt perspektiv” (SOU 1997:16 se Schiratzki 2017, s. 36). Det objektiva perspektivet innebär att bedömningen ska grundas på vetenskap och beprövad erfarenhet. Det subjektiva perspektivet innebär att barnet självt ska få ge uttryck för vad barnet anser vara det bästa. När domstolen ska beakta barnets bästa ska en helhetsbedömning av barnets situation göras, och “den bästa möjliga lösningen ska eftersträvas i varje enskilt fall” (Prop. 1997/98:7 se Schiratzki 2017, s. 41). Rätten arbetar med antaganden om vad som är bra för barn och dessa utgår från de bestämda tolkningar av barnets bästa som kan utläsas från lagtext, förarbeten och avgöranden av överrätt.

2.3 Vårdnad, boende och umgänge

Vuxnas ansvar för barn kommer tydligast till uttryck i samband med frågor som rör vårdnad (Schiratzki 2017, s. 95). Lagreglerna för vårdnad, boende och umgänge regleras i sjätte kapitlet i föräldrabalken FB (SFS 1949:381). Här ges de övergripande bestämmelserna för hur föräldrarna inbördes ska samarbeta samt deras rättigheter och skyldigheter mot sina barn. I samma kapitel regleras även de rättsregler som rör tvister om vårdnad, boende och umgänge. Vem som ska ha vårdnaden framgår av 6 kap. 2 § FB, “Barn står under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem, om inte rätten har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare”.

2.3.1 Gemensam och ensam vårdnad

Gemensam eller ensam vårdnad är de vårdnadsformer som finns i svensk rätt (Schiratzki 2017, s. 95). Inom ramen för gemensam vårdnad kan barnets boende regleras genom domstolsbeslut eller avtal (6 kap. 14 a § FB). Beslutet eller avtalet kan innebära att barnet bor stadigvarande hos en av föräldrarna och har umgänge med den andra eller bor växelvis med båda. Gemensam vårdnad är huvudregel och den vanligaste vårdnadsformen. Giftna föräldrar får automatiskt gemensam vårdnad (6 kap. 31 § FB). Den gemensamma vårdnaden fungerar som huvudregel, eller för drygt 70 procent av barnen vars föräldrar inte lever tillsammans

(SCB 2013 se Schiratzki 2017, s. 96). Barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna ska tillgodoses så länge umgänget inte innebär en risk för barnets hälsa och utveckling (6 kap. 2a, 15 §§ FB). Kan föräldrarna inte komma överens kan en förälder väcka talan vid domstol och yrka att domstolen avgör tvisten (6 kap. 5 § FB). Då är det domstolens uppgift att avgöra om det är gemensam eller ensam vårdnad som är det bästa för barnet. Vid bedömning om vårdnaden ska vara gemensam eller ensam ska domstolen särskilt beakta föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet (6 kap. 5 § 2 st. FB). Om vårdnaden är gemensam får domstolen på begäran av en eller båda föräldrarna besluta vem av föräldrarna barnet ska bo med och hur umgänget med den andra ska utformas. Avgörande för detta ska vara vad som är bäst för barnet (6 kap. 14 a § FB).

2.3.2 Umgänge

Barnets föräldrar har ett gemensamt ansvar för att barnets behov av umgänge med båda föräldrarna tillgodoses. Frågan kring umgänge kan väckas som en självständig fråga men många gånger väcks talan i samband med tvister om vårdnad och boende. Om rätten bestämmer att barnet ska bo stadigvarande hos den ena föräldern så kvarstår ofta att reglera hur umgänget med den andra föräldern ska utformas (Schiratzki 2017, ss. 119–120). En förutsättning för umgänge är dock att den föräldern det gäller vill ha umgänge, det finns inget sätt att tvinga den vuxna även om barnet önskar det. Huvudpresumtion för domstol och socialnämnd är att umgänge är bra för barn. Även här ska riskbedömningen tas i beaktande. I samband med lagändring 2006 underströks det att riskbedömningen kan leda till beslut om att det bästa för barnet är att inget umgänge blir beviljat (Prop. 2005/06:99 se Schiratzki 2017, s. 120). Rätten kan även förordna att umgänge ska ske i närvaro av umgängesstödjare. En omständighet när detta kan vara aktuellt är när konflikterna mellan föräldrarna är så stora att överlämnandet av barnet kan vara problemfyllt eller när det finns ett kontaktförbud mellan föräldrarna (6 kap. 15 c § FB). I situationer där barnet inte vill träffa sin förälder är detta en komplicerande faktor. Dock ställs stora krav på boföräldern att motivera barnet att träffa den andre föräldern. Saknas anledning att tro att barnet riskerar att fara illa ska umgänge medges, det är däremot inte reglerat hur omfattande det ska vara (Schiratzki 2017, s. 121).

3. Tidigare forskning

I detta kapitel redogör vi för forskning som är relevant för studiens syfte. Först presenteras sökprocessen, därefter vår tematiserade tidigare forskning och avslutningsvis presenteras en sammanfattning av forskningen samt hur vår studie förhåller sig till denna.

Utifrån vårt problemområde våld och vårdnad, samt våra avgränsningar där vi i huvudsak studerar uppgifter om pappors våld mot mammor, har vår tidigare forskning ett tydligare fokus på fäder och våld vilket avspeglas i våra rubriker. Gällande våld i nära relation gör vi avvägningen att bara återge forskning kring detta i relation till vårdnadstvister.

3.1 Sökprocess

Vår litteratursökning har avgränsats till tidigare forskning som behandlar vårdnadstvister och våld i nära relation samt angränsande ämnen som berör barnets bästa och könsnormer. För att hitta relevant litteratur har vi använt Södertörns högskolebiblioteks söktjänster samt databaser. De databaser vi använde var SöderScholar och Social Services Abstracts. Våra söktermer var: ”vårdnadstvister”; ”våld i nära relation”; ”barnets bästa”; ”könsnormer” och ”fäders våld”. Vi sökte på liknande sätt efter kombinationer av olika begrepp som ”våld i nära relation” AND ”vårdnadstvister”; ”vårdnadstvister” AND ”moderns roll” samt ”violent fathers” AND ”custody” och ”domestic violence” AND ”family court”. Det gjorde vi för att hitta nationell men även internationell forskning. Vi tog även del av uppsatser och avhandlingar inom ämnet som vi fann i Södertörns högskolebiblioteks databas SöderScholar. I dessa fann vi litteratur som hjälpte oss med bakgrund till forskningsfältet. Vi hade inga specifika avgränsningar gällande när den tidigare forskningen publicerades. Vi valde dock att fokusera på nyare svenska avhandlingar inom området vårdnadstvister utifrån att lagar och förordningar inom området förändras. Kontexten för vår studie är svenska förhållanden och lagstiftning och andra organisatoriska villkor skiljer sig åt mellan olika länder. Därav valde vi att belysa svenska avhandlingar. Vi exkluderade även artiklar som inte var kollegie-granskade (peer-reviewed).

Forskningen redovisas tematiskt i enlighet med studiens syfte och frågeställningar under rubrikerna: fäders våld och ”tillräckligt goda pappor”; umgänge före säkerhet samt den juridiska kontexten och föräldraalienation.

3.2 Fäders våld och “tillräckligt goda pappor”

Erikssons (2003) avhandling *I skuggan av pappa: Familjerätten och hanteringen av fäders våld* består av tre delstudier utifrån avhandlingens två syften. Dessa är att belysa hanteringen av fäders våld i samband med skilsmässor och separationer i Sverige idag, samt att analytiskt och empiriskt relatera kön, släktskap och ålder till varandra. Ett teoretiskt begrepp som används för att analysera mönster av maktrelationer är ojämlikhetsordning. Det används även för att analysera meningsskapandet av kön, släktskap och ålder (Eriksson 2003, s. 31).

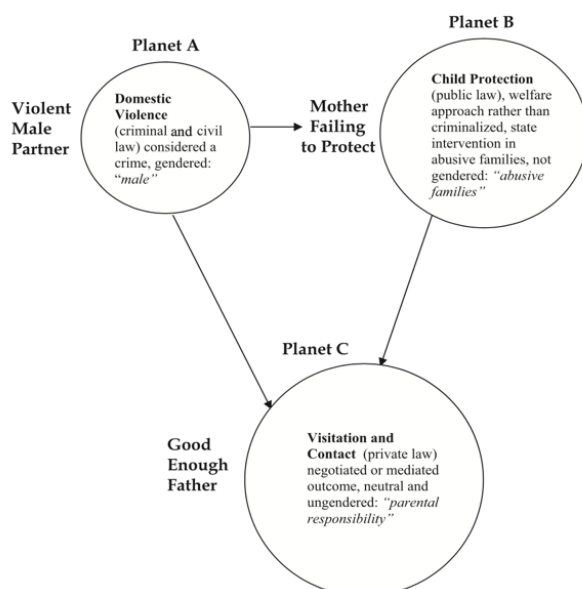
Metoden för Erikssons studie är kvalitativ och består av innehållsanalyser av offentligt tryck samt tematiskt strukturerade intervjuer med familjerättssekreterare (Eriksson 2003, s. 39). I första delstudien undersöks hanteringen av fäders våld i svensk offentlig politik utifrån områdena: våld i nära relationer; utsatta barn; föräldraskap samt separationer och skilsmässor (Eriksson 2003, ss. 39–40). Politiken kring föräldraskap, separationer och skilsmässor är ett viktigt redskap för att skapa en jämställd arbetsdelning och en “ny far”, samt för tillvaratagandet av barnets bästa. Eriksson menar att den könsneutralt formulerade politiken får “uppenbart könade konsekvenser” (Eriksson 2003, s. 97). I den tredje delstudien undersöker Eriksson hur familjerättssekreterare hanterar fäders våld i sin professionella vardag (Eriksson 2003, s. 35). När det kommer till synen på mammor och pappor i familjer där det förekommit våld visar Eriksson på att mödrar har huvudansvaret för barnens välbefinnande och trygghet medan fäders omsorgsförmåga eller bristen på sådan hamnar i skymundan. En våldsutövande far kan vara “en bra pappa i vissa avseenden” medan mödrar anses som inadekvata när de inte förmår säkerställa barnets skydd mot våldet. Utöver detta anklagas mödrar för att ställa sina egna behov framför barnets när de inte stödjer barnets kontakt med sin far (Eriksson 2003, ss. 273–274). Ytterligare teman som belyses i avhandlingen är hur familjerättssekreterarna definierar våld. Tolkningen av vad våld är påverkar vilken betydelse som fäders våld mot mödrar får (Eriksson 2003, s. 208). Eriksson urskiljer två olika diskurser i hur familjerättssekreterarna förhåller sig till och förstår våld. Den ena benämns “den separerade kärnfamiljdiskursen” och den andra “kvinnomisshandelsdiskursen” (Eriksson 2003, s. 242).

Eriksson och Hester (2001) undersöker i artikeln *Violent Men as Good-Enough Fathers?* hur riktlinjer och praktik krockar och behandlas som två separata delar när det handlar om kvinnor som utsätts för våld i nära relation å ena sidan, och barns rättigheter å andra sidan. Artikeln tar sin utgångspunkt i en feministisk analys. Forskarna menar att kvinnors säkerhet blivit underordnad när det gäller riktlinjer för barns rätt till båda sina föräldrar (Eriksson &

Hester 2001, s.779). Eriksson och Hester menar att det skett en förändrad syn på mäns våld mot kvinnor över tid. Från en syn att det är kvinnans eget ansvar till en utgångspunkt att det är ett oacceptabelt brott och ett samhällsproblem. Förändringen i synsättet har i sin tur avspeglats sig i offentliga utredningar och slutligen lagändring (Eriksson & Hester 2001, s.781).

Forskarna lyfter vidare fram att både barnkonventionen och föräldrabalken är tydliga exempel på hur kärnfamiljen som norm understryks i hur utformandet av barnets rätt till båda sina föräldrar kommer till uttryck. De menar att det saknas en länk mellan synen på mäns våld mot kvinnor och hur detta riskerar att påverka och skada barnen. Genom detta konstrueras problemen som åtskilda när de istället korsas på en mängd sätt (Eriksson & Hester 2001, s. 784).

Hester (2011) belyser i sin artikel *The Three Planet Model: Towards an Understanding of Contradictions in Approaches to Women and Childrens' Safety in Context of Domestic Violence* de motsättningar som finns inom fältet familjer som upplever våld. Hester beskriver våld i hemmet som komplext för socialtjänsten då de måste arbeta med alla inblandade. De arbetar inte bara med vuxna offer och deras barn utan även gärningsmän. Syftet med artikeln är att visa på och analysera de systemproblem som professionella möter och som undergräver effektiviteten i arbetet med våld inom familjen (Hester 2011, s. 838). Detta görs med utgångspunkt i det Hester benämner som "tre planeter" samt med hjälp av Bourdieus begrepp habitus (Bourdieu 1989 se Hester 2011, s. 839). De tre områdena är: (A) våld i nära relation; (B) barnskydd och (C) familjerätt.

Figur 1: The Three Planets (Hester 2004, s.1443)

Några av de slutsatser som Hester pekar på i artikeln är att på både planet A (gällande våld i hemmet) och planet B (gällande barnskydd) är utgångspunkten för socialtjänsten ett ingripande och att hantera risken för ytterligare våld. Detta skiljer sig från resonemangen på planet C (gällande hantering av familjerättsliga ärenden) där logiken snarare drar åt det som Hester beskriver som "private-law". Logiken på planet C präglas av uppfattningen att staten normalt inte ska behöva ingripa i familjer, och om föräldrar har svårt att komma överens är medling, avtal och överenskommelser det mest framkomliga sättet. Till skillnad från planet A och B så ligger fokus på planet C på framtiden (Hester 2011, s. 846).

3.3 Umgänge före säkerhet

Bruno (2016) undersöker i avhandlingen *Ofridstid. Fäders våld, staten och den separerade familjen* professionella diskurser och praktik gällande fäders våld mot barn och mödrar efter separation (Bruno 2016, s. 11). Studien som består av fyra delstudier, tar sin utgångspunkt i en maktkritisk och feministisk tradition. Studien bygger på flera typer av empiri såsom intervjuer med professionella och våldsutsatta mödrar, tingsrättsdomar i tvister om vårdnad, umgänge och underhåll samt överklaganden av förvaltningsdomar rörande ekonomiskt bistånd (Bruno 2016, s. 16). Bruno diskuterar professionellas olika sätt att både definiera eller inte definiera våld som problem, samt förståelse för risk och utsatthet för offret och barnet. Hon menar att maktutövningen, som kan ske i olika former exempelvis genom diskurs eller våld, upprätthåller rådande maktordningar som kön och etnicitet (Bruno 2016, ss. 77–78). Bruno presenterar resultatet med hjälp av två begrepp: familialisering och selektiv repression. Familialisering som process sker i alla domäner och förstärker vuxen-, föräldra- (faders-) och könsmacht samtidigt som den reducerar barnen till en objektposition (Bruno 2016, s. 79). Inom området vårdnad, boende och umgänge visar sig selektiv repression genom att våldsproblematiken endast representeras som en konflikt mellan två vuxna och ett selektivt disciplinerande av förövare och våldsutsatta (Bruno 2016, s. 83). Brunos slutsats är att det inte bara kan talas om brister i implementering av lagstiftningen och myndigheternas riktlinjer angående hanteringen av våld utan menar att "ett administrerande av våld bidrar till dess fortsatta utövande" (Bruno 2016, s. 86).

I artikeln *Contact and Evaluation of Violence: An Intersectional Analysis of Swedish Court Orders* analyserar Bruno (2015a) domstolsbeslut från tre svenska domstolar. Detta för att kartlägga hinder för implementeringen av barns rättigheter i vårdnadstvister där det finns

tecken på att våld utövats av en eller båda föräldrarna. Bruno har med hjälp av en kombination av kvantitativ innehållsanalys och kvalitativ intersektionell analys undersökt sambandet mellan ålder; etnicitet och kön; samt barns rätt till deltagande och skydd i tingsrättsbeslut om umgänge. Hon undersöker vidare hur risken konstrueras i domstolsbeslut samt om riskbedömning och barns egna önskemål tillmäts tillräcklig vikt vid dessa beslut (Bruno 2015a, s. 168). Bruno beskriver fem olika diskurser i samband med vårdnadstvister där det finns tecken på utövat våld. Den första diskursen "family law discourse" bagatelliserar våldet och prioriterar umgängesrätt för båda föräldrarna före barnets säkerhet (Bruno 2015a, s. 169). Den andra diskursen "developmentalism eller male role-model discourse" bygger på ett utvecklingsekologiskt synsätt där vikten av en manlig förebild poängteras. Den tredje diskursen "adult privilege" rör barn som tvingas till umgänge och vars vittnesmål ignoreras av domstolen. I den fjärde diskursen "masculinist discourse" uttrycks sympati för den påstådda (eller dömda) manliga förövaren trots att han visar likgiltighet mot berättelser om våldets konsekvenser för barn och mödrar (Bruno 2015a, s. 179). Den sista diskursen är "white privilege" där fäder som uppfattas som "svenska" blir mindre granskade av myndigheterna än fäder med ett icke-svenskt namn (Bruno 2015a, s. 180).

3.4 Den juridiska kontexten och föräldraalienation

Burman (2016) analyserar i artikeln *Fathers' Rights in Swedish Family law Reform: Taking account of Fathers' Violence against Mothers* hur papparrättsdiskurser varit synliga och influerat processer i svenska lagreformer i exempelvis vårdnadsfrågor. Särskilt i kontexten av pappors våld mot mammor. Resultatet av studien visar att papparrättsrörelsen varit aktiva och att deras diskurser är synliga i vissa lagdokument men att deras utrymme minskat något efter lagreformen 2006 (Burman 2016, s. 153). Burmans teoretiska utgångspunkt är utifrån en kritisk feministisk teori samt ett rättssociologiskt perspektiv (Burman 2016, s. 156). Analysen utgår från en svensk jämställdhetskontext och som analytiskt ramverk granskas fyra olika domäner av politik och lag för att förstå dynamiken gällande papparrätt i relation till lagreformer. Burman undersöker fyra olika områden gällande utformning av lagändringar. Dessa är: vårdnad efter separation; vårdnad i de fall där föräldrarna inte är gifta när barnet föds; lika fördelning av barnbidraget mellan föräldrar samt behandling och stöd för barn som lever med våld i familjen (Burman 2016, s. 154). Hennes slutsatser kring de svenska familjerättsreformerna och dess processer är att papparrättsrörelsens diskurser är synliga i samtliga. Dock har de bara påverkat utformandet i ett fall, och det är gällande 2014-års reform

om lika delad föräldraförsäkring. Denna reform var den enda utan referenser till våld inom familjen (Burman 2016, s. 177). Analysen av lagreformsprocessen är baserad på officiella dokument utifrån hur den politiska gången ser ut gällande när ett nytt lagförslag ska tas fram. I lagreformsprocessen har olika intressegrupper (såsom papparättsrörelsen) ett flertal möjligheter att bli involverade, till exempel genom att själva initiera en utredning eller som experter (Burman 2016, ss. 164–165). Burman skriver att grupper som ville främja pappors rättigheter och motverka diskriminering i vårdnadstvister uppkom under det sena 1980-talet och dessa grupper kom att påverka synen på föräldrars samarbete i 1998 års lagändring. Sedan mitten av 1990-talet har minst tolv olika papparörelser varit aktiva gällande lagreformer inom området vårdnad och umgänge. Sedan lagändringar 2006 kan nu enbart fyra olika papparättsrörelser ses i dessa lagreformer varav Burman undersöker tre av grupperna. Tre olika dominerande diskurser kan urskiljas: formell jämställdhet; föräldraalienationssyndromet och till sist falska anklagelser gällande våld och utnyttjande (Burman 2016, ss. 163–164).

Flood (2010) undersöker i *“Fathers’ rights” and the Defence of Paternal Authority in Australia* påverkan av papparörelsen inom politik och familjerätt i Australien (Flood 2010, s. 328). Det mest framträdande sättet som påverkat mödrar som blev utsatta för våld i nära relation, är förändringarna i familjerättslagen i Australien. Barns rätt till kontakt med båda föräldrarna lagstodgas år 1995, vilket lett till att föräldrakontakt bedöms viktigare än barnets säkerhet (Flood 2010, ss. 328, 333). Lagändringarna skedde i enlighet med många av de viktigaste teman som togs upp av papparörelsens lobbygrupper. Rättssystemet verkar styrt av två centrala antaganden: att kontakten med båda föräldrarna är för barnets bästa och att en våldsam far är bättre än ingen far alls (Flood 2010, s. 336). Papparörelsen har dessutom försökt misskreditera våldsutsatta kvinnor. Ett sådant exempel är påståenden om att mödrar kommer med falska anklagelser om övergrepp både för egen del och gällande barnen. Ett annat skulle vara att de vidtar olika skyddsåtgärder (exempelvis kontaktförbud) för att förstärka bilden av den våldsamma pappan (Flood 2010, ss. 336–338). Den australiensiska forskningen antyder dock att det är papparättsgrupperna som kommer med falska anklagelser. Anklagelser om våld mot barn som leder till skyddsåtgärder görs sällan för att få fördel och de leder dessutom sällan till förnekande av föräldrakontakt (Flood 2010, s. 336). Antalet föräldrar som felaktigt anklagats för övergrepp mot barn är litet jämfört med antalet barn som misshandlas. Flood menar vidare att i vårdnadstvister där mödrar lever med skyddsåtgärder på grund av våld i hemmet tas dessa oftast som sista utväg efter att ha utsatts för upprepade och allvarlig våldsutövning från deras partner (Flood 2010, ss. 337–339). En av Floods slutsatser

är att papparörelsen i Australien prioriterar formella principer om jämlikhet över kvinnors och barns välbefinnande samt försöker återupprätta fäders roll som beslutsfattare över barns och ex-partners liv (Flood 2010, s. 342).

Lapierre och Côté (2016) undersöker i *Abused women and the threat of parental alienation: Shelter workers perspectives* i vilken omfattning våldsutsatta kvinnor blir bedömda av omgivningen för att ha utsatt barnen för det som benämns som föräldraalienation. Med föräldraalienation menas enligt Lapierre och Côté att en förälder bedöms påverka barnet så att barnet avvisar den andra föräldern, detta särskilt i samband med en konfliktfylld separation och skilsmässa. Studien genomfördes genom att analysera kvantitativa och kvalitativa data från 30 olika skyddade boenden för våldsutsatta kvinnor i provinsen Québec i Kanada (Lapierre & Côté 2016, s. 120). Det framkommer i studien att antalet mammor som anklagas för föräldraalienation har ökat betydligt de senaste åren. Anklagelserna görs inte bara från papporna utan även från professionella inom socialtjänsten och rättsväsendet (Lapierre & Côté 2016, ss. 122–125). Det har lett till en förändrad professionell diskurs inom rättsväsendet och medfört konsekvenser för kvinnors och barns säkerhet och hälsa. Lapierre och Côté menar att professionella måste vara medvetna om att våldsamma pappor använder sig av olika strategier för att påverka yrkesverksamma inom familjedomstol och socialtjänst. Strategierna används av papporna för att behålla sin kontroll över mammorna. Falska anklagelser om våld är extremt sällsynta medan falska förnekanden av förövare utgör ett vanligt fenomen (Lapierre & Côté 2016, s. 125).

3.5 Sammanfattning

Den tidigare forskning som vi redogör för ovan fokuserar till stor del på ett kritiskt perspektiv samt feministisk eller intersektionell teori för att belysa diskursiva frågor om makt och maktpositioner. Bruno (2015a, 2016), Eriksson (2003) Eriksson och Hester (2001) samt Hester (2011) tar alla upp de konflikter som olika professionella inom området våld och vårdnad möter. Vidare ställer forskarna dessa olika utgångspunkter mot varandra samt analyserar vilka konsekvenser dessa får för i första hand barnen. Burman (2016) och Erikssons (2003) studier av lagreformer och förarbeten visar på olika diskurser vilka antas ha påverkat utformningen av de svenska lagar som är styrande för vårt forskningsområde. Burman (2016) och Floods (2010) studier belyser de likheter som finns internationellt och nationellt både gällande det diskursiva fältet i våld och vårdnad samt de kopplingar som

papparörelsen har till lagreformsprocesser. Båda påvisar att intresseorganisationer (i form av papparörelsen) påverkar utformningen av lagar inom vårt problemområde. Det får i sin tur konsekvenser för praktiken vilket belyses av Lapierre och Côtés (2016) forskning.

Vi har reflekterat kring att mycket av tidigare forskning inom området våld och vårdnad är likriktad. Detta har påverkat utformningen av vår studie som till stor del ligger både teoretiskt och empiriskt nära den tidigare forskning vi återgett. Likt samtlig av vår tidigare forskning undersöker vi våld och vårdnad som problemområde. Området är komplext och kan undersökas ur olika perspektiv och med olika metoder. Burman (2016), Eriksson (2003) och Flood (2010) analyserar politisk och lagmässig kontext vilket vi i vår studie inte lägger lika stort fokus på. Däremot är gällande rätt för vårdnadsstvister centralt även för oss varav deras forskning inkluderades i vår studie som en bakgrundskontext. Likt Bruno (2015a, 2016) består vår empiri av tingsrättsdomar och vi utgår från ett maktperspektiv med feministisk inriktning. Tidigare forskning utgår från både en kvalitativ och kvantitativ metod. Bruno (2015a, 2016), Burman (2016), Eriksson (2003) och Lapierre & Côté (2016) belyser i sin forskning olika diskurser och vi har för vår studie valt att använda Faircloughs kritiska diskursanalys som metod och teori. Då vi i vår studie gör en analys av både tingsrättens domskäl samt socialtjänstens bedömning i vårdnadsutredningen har vi ett större fokus på hur de olika organisationerna förhåller sig till varandra. En skillnad för vår studie jämfört med den tidigare forskningen är att vår analys syftar till att belysa förhållandet mellan organisationerna ur ett maktperspektiv där handlingsutrymme är centralt.

4. Forskningsmetod

Under detta kapitel presenteras en redovisning av studiens empiri, urval, avgränsningar och bearbetning. Därefter följer analysmetod samt en metoddiskussion. Till sist redogörs för etiska överväganden samt studiens kvalitet.

4.1 *Urval, avgränsning och bearbetning av empiri*

4.1.1 **Det empiriska materialet**

Vår empiri utgjordes av tingsrättsdomar samt socialtjänstens vårdnads-, boende- och umgängesutredningar i vårdnadstvister där uppgifter fanns om att pappan utövat våld mot barnets mamma. Domarna innehöll uppgifter om vilken tingsrätt som har dömt, datum för domen och var den meddelats, vilka som varit parter och vad som yrkats i målet, domslut med rättens motivering samt hur en överklagan av domen görs (Sveriges Domstolar 2019). Socialtjänstens vårdnads-, boende- och umgängesutredning är en vägledande rekommendation som rätten kan, men inte måste, använda sig av som grund för beslut (Metell, Eriksson, Isdal, Lyckner & Råkil 2002, s.107). Innehållet i en vårdnadsutredning är inte reglerad i lag och skiljer sig därmed åt innehållsmässigt i olika ärenden. En utredning bör utöver faktiska förhållanden om barnet och deras föräldrar även innehålla en redovisning av de samtala utredaren har hållit. Samtalen kan vara med föräldrarna, referenspersoner samt barnet när det bedöms lämpligt. Utredaren ska även inhämta uppgifter om föräldrarna från Polismyndighetens belastnings- och misstankeregister (Vårdnadsutredning 2017, ss. 436–439).

4.1.2 **Urval och avgränsning**

Inom Stockholms län finns totalt sju tingsrätter: Attunda, Nacka, Norrtälje, Solna, Stockholm, Södertälje och Södertörn. Vår första kontakt skedde med en arkivarie på en av tingsrätterna. Arkivarien uppgav att hen kunde ta fram de domar och vårdnadsutredningar där våld mot barnets mamma framkom i domen för året 2019. Detta resulterade i att vi tog del av 18 stycken vårdnadstvister, både domar samt underlag i form av PDF-filer. Övriga tingsrätter hänvisade oss till tingsrättens dompärmar. I dompärmarna fanns domar arkiverade för de senaste sex månaderna rörande tvistemål eller brottmål. I en av tingsrätterna gick vi således igenom alla tvistemål mellan maj och oktober 2019 och valde totalt 23 domar där våld från

pappan mot mamman explicit nämndes. Därefter beställde vi ut dessa domar med tillhörande underlag i digitalt format från tingsrättens arkiv. Det visade sig redan i detta tidiga stadium av datainsamlingen att antalet domar var alltför omfattningsrikt för studiens omfattning och vi valde i samråd med vår handledare att begränsa vårt urval till dessa två tingsrätter.

Av de totalt 41 domarna från dessa två tingsrätter sorterades 35 bort. Vi tog bort alla domar som var äldre än sex månader utifrån att det var den tidsperiod vi hade som avgränsning för den andra tingsrätten. Vi tog bort alla domar där parterna kommit överens om vårdnad och umgänge i tingsrätten samt där en förälder inte hörts under processens gång. Vi uteslöt domar där en eller båda föräldrar saknade svenskt medborgarskap, varit utvisade från Sverige eller bodde kvar i hemlandet. Detta gjordes utifrån ett antagande från oss om att det skulle kunna vara en parameter som vägts in i bedömningen och påverkat beslutet i domstolen och som därmed skulle gjort det svårare för oss att jämföra med övriga domar. För några av domarna från tingsrätterna fanns ingen vårdnadsutredning utan enbart en eller flera upplysningar i enlighet med 6 kap. 20 § föräldrabalken (SFS 1949:381) från socialtjänsten. I upplysningar görs ingen bedömning. I enlighet med vårt syfte och frågeställningar ville vi undersöka hur bedömningar gjorts och när dessa bedömningar saknades beslöt vi oss för att utesluta dem. Då ingen av domarna från den första tingsrätten hade tillhörande vårdnadsutredning sorterades följaktligen dessa domar bort. Utifrån de ovan nämnda urvalskriterierna bestod studiens empiriska material av sex domar med tillhörande vårdnads-, boende- och umgängesutredningar från en tingsrätt inom Stockholms län. Det sammanlagda materialet omfattade 199 sidor.

4.1.3 Bearbetning

I studien har vi använt oss av kritisk diskursanalys där vi studerat och tolkat text. Diskurser är en del av social praktik som inte bara konstruerar det sociala utan även konstitueras av andra sociala praktiker (Winther Jørgensen & Phillips 2000, ss. 67–68). Bergström & Boréus (2012a) menar att det i den sociala världen inte finns en objektiv sanning att upptäcka. Sanningen varierar genom den tolkning vi medvetet och omedvetet använt oss av i analysprocessen. Människor är inte fria från diskurser och vi har en viss förförståelse genom allt vi hör, ser och upplever. Utan en viss förförståelse är en tolkning inte möjlig. Vi hade på grund av vår förförståelse även förutfattade meningar kring det vi studerade som vi antingen befäste eller reviderade och därmed kunde ny förståelse uppnås. Erfarenhet och tolkning

förutsätter varandra och kan ses som en cirkel där de olika delarna följer varandra (Bergström & Boréus 2012a, s. 31). Inom kritisk diskursanalys läggs vikt vid rörelsen mellan den enskilda texten och diskursens ordning, det vill säga hur språket formar samhället genom diskurser och tvärtom. En helhetsbild kan inte skapas utan en undersökning av relationen mellan de olika dimensionerna (Winther Jørgensen & Phillips 2000, ss. 71, 81).

Vårt första steg i bearbetningen var en detaljerad läsning av det insamlade materialet. Syftet med studien var att undersöka hur uppgifter om våld i nära relation togs i beaktande i domstolens beslut och socialtjänstens bedömningar i vårdnadstvister, varav vi fokuserade på dessa under vår analys. Då vi studerat diskurser på samhällsnivå undersökte vi inte i huvudsak de enskilda parternas berättelser, det vill säga vad mammor, pappor eller barn yttrat under vårdnadsutredningen och tingsrättsförhandlingen. Vidare tog vi under analysen inte heller i beaktande vad vittnen eller referenter uppgett. Däremot ville vi att läsaren skulle få en helhetsbild av kontexten varför vi valde att sammanfatta vår empiri i en bilaga för att ge möjlighet till en djupare förståelse av analysen (se bilaga 1). Bearbetningen av empirin skedde med hjälp av en växelvis process mellan vår förkunskap och nya observationer. Det var grundläggande att göra flera genomgångar av vårt empiriska material för att kunna få fram ett gediget och väl bearbetat resultat.

Vårt nästa steg i analysprocessen var att identifiera viktiga passager och begrepp i domstolens beslut och socialtjänstens bedömningar. Genom att ställa frågor till texten kan sådana passager identifieras (Bolander & Fejes 2017, s. 97). De frågor vi ställde till texten var: hur beskrev socialtjänsten samt domstolen uppgifter om våld; vad sågs som centralt, vad framställdes som problematiskt samt vilka sanningar tolkade vi konstruerades. Vidare studerade vi: vilka resonemang kring barnets bästa som framträdde; vilka subjektspositioner som sammankopplades med ett visst resonemang och vad som uteslöts genom detta. Vi markerade intressanta textdelar med olika färgpennor, utifrån att vi tolkade dem som relevanta för att besvara studiens syfte och frågeställningar. I denna process framträdde olika teman varav vi sorterade in de markerade textavsnitten under olika rubriker i ett dokument.

Processen resulterade i totalt nio rubriker: trovärdighet; följsamhet; god och nära kontakt vs skyddsbehov; samarbete; barnens röst; trygghet och anknytning; föräldraalienation; barnets bästa samt risk- och skyddsfaktorer. Därefter funderade vi på hur våra rubriker var relaterade till varandra samt hur de kunde grupperas under olika teman. Denna tematisering var en viktig del av analysarbetet då vi behövde fundera djupare över empirins betydelse i relation till vårt syfte och frågeställningar samt till vår tidigare forskning och våra teoretiska begrepp (jfr.

Lindgren 2014, s. 40). De teman som identifierades som centrala för studien var: god och nära relation kontra skydd; det viktiga samarbetet; bedömning av mammor och pappor samt med fokus på barnet? Det sista steget i bearbetning var att analysera varje tema med utgångspunkt i Faircloughs tredimensionella modell. Vi har använt oss av de analysredskap som redovisas under analysmetoden.

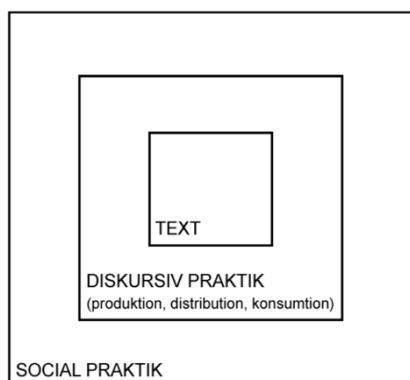
4.2 Analysmetod

Under denna rubrik presenterar vi studiens analysmetod. Studien var kvalitativ och som analysmetod använde vi oss av kritisk diskursanalys. Inledningsvis beskriver vi metoden övergripande för att sedan presentera de tre delarna i Faircloughs modell.

Vi vill betona att vi utgick från kritisk diskursanalys både som teori och metod även om den beskrivs under metoddelen. Syftet med en diskursanalys i relation till rättens område var att analysera hur problem runt våld i nära relation i vårdnadstvister konstruerades. Diskursanalys förknippas med vissa övergripande uppfattningar om vad som utmärker sociala relationer och språket i vid mening. Diskursanalys har forskningsmässigt en inriktning på frågor om makt och identitet, men kan även ses som en metod för textmässig analys som inkluderar en kontext (Coulthard 1996 se Bergström & Boréus 2012b, s. 355). Det är inte bara sociala identiteter som manifesteras i en diskurs utan sociala relationer och identiteter konstrueras (reproduceras, ifrågasätts, omstruktureras) i detta (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 73).

Faircloughs angreppssätt är en "textorienterad diskursanalys" där han kopplar ihop tre olika teoritraditioner: en detaljerad textanalys inom disciplinen lingvistik; en makrosociologisk analys av social praktik och sist en tolkande mikrosociologisk tradition inom sociologin.

Vardagen betraktas här som något som människor skapar genom användningen av gemensamma regler och procedurer av commonsense karaktär (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 71). Fairclough menar att varje fall av språkbruk är en kommunikativ händelse som har tre dimensioner vilka representeras i en tredimensionell modell (Fairclough 1992, s. 72).

Figur 2: Faircloughs tredimensionella modell för diskursanalys (Fairclough 1992, s. 73)

Analysen av vårt empiriska material gjordes utifrån Faircloughs tredimensionella modell. I första steget gjordes en granskning av innehållet, strukturer och innebörder av våra empiriska texter, det vill säga socialtjänstens bedömning i vårdnadsutredningen samt tingsrättens domskäl. Därefter undersökte vi formen som använts för att kommunicera mening och uppfattningar i det diskursiva samspelet. Sista steget i analysen var att belysa den sociala kontexten där de diskursiva händelserna skedde (Bryman 2018, s. 652).

4.2.1 Text

I textens dimension undersökte vi hur språkets uppbyggnad skapade diskurser. Vi fokuserade på formella drag i texten såsom vokabulär, grammatik, textstrukturer och hur meningar var sammansatta (Fairclough 1992, s.75). Analysen av ordval innebar att vi studerade enskilda ord och deras betydelser samt hur de förhöll sig till varandra. Detta var viktigt för att kunna undersöka underliggande betydelser samt belysa vad som sagts respektive uteslutits.

Bergström & Boréus (2012) hänvisar särskilt till olika aspekter av meningsbyggnad i en text och ger exempel på tre grammatiska tekniker: transivitet, nominalisering eller modalitet (Bergström & Boréus 2012b, s. 376). Vi har på textnivå analyserat vokabulär, transivitet och modalitet. Transivitet är en term som används “för att beteckna hur syntaxen uttrycker perspektivvalet när ett skeende (eller en relation) ska beskrivas” (Boréus & Bergström 2012, s. 280). Denna har tre grundstenar: processer, deltagare och omständigheter varav vi studerat processer och deltagare. Med modalitet menas i vilken utsträckning som det är troligt att den person som uttrycker något står bakom vad som uttrycks (Bergström & Boréus 2012b, s. 376).

Vi hade två typer av textunderlag att analysera som på textens nivå skiljde sig åt. Rättens beslut relaterade i högre grad till lagtext och hade ett mer formellt språk medan det var tydligt att socialtjänsten i högre utsträckning utgick från den risk och skyddsbedömning som ingår i deras uppdrag. Deras språk var mindre formellt och hade en högre grad av tyckande, resonerande och personlig bedömning. Följande citat visar på hur detta kunde se ut i vår empiri (vår fetmarkering):

“Den **påtalade** risk som barnet skulle kunna löpa för att bevittna framtida våld mellan parterna alternativt i pappans nya relation anser tingsrätten uppvägs av den styrka som ligger i att pappan har ett **påtagligt** stöd av sin familj.” (Dom 1, s. 10)

“Det som **kan** ses som en skyddsfaktor i umgänget mellan fadern och barnet är att fadern bor tillsammans med sin moder vilket **skulle kunna** vara ett stöd i faderns omsorg om barnet.” (Underlag 1, s. 13)

Direkta påståenden utan tveksamheter har hög modalitet, sådana uttalanden stärker bilden och får således hög grad av instämmande av aktören (Bergström & Boréus 2012, s. 376). Därmed kunde rätten tolkas framställa sina åsikter som en självklar och absolut sanning, vilket skedde i högre grad än när det gällde socialtjänstens underlag.

4.2.2 Den diskursiva praktiken

Den diskursiva praktiken omfattar processer för textproduktion, distribution och konsumtion. Dessa processer varierar mellan olika typer av diskurser beroende på sociala faktorer, det vill säga att texter produceras på specifika sätt i specifika sociala sammanhang (Fairclough 1992, s. 78). Inom den diskursiva praktiken analyserade vi interdiskursivitet och intertextualitet. Interdiskursivitet beskriver hur texten bygger på redan existerande diskurser. Begreppen intertextualitet beskriver hur texten bygger på tidigare texter (Fairclough 1992, s. 85). I vår empiri kom både intertextualitet samt interdiskursivitet till uttryck genom exempelvis att rätten hänvisade till vad som sagts i ett annat mål i högre instans samt som här till en juridisk princip.

“Den s.k. kontinuitetsprincipen innebär att det i allmänhet anses vara till ett barns bästa att få fortsätta bo i sin invanda miljö, om inte starka skäl talar emot detta (hänvisning till Svea hovrätt i ett annat mål).” (Dom 3, s. 26)

Intertextualitet kunde framträda på ett uppenbart sätt, något som Fairclough betecknar som manifest intertextualitet, genom citat och hänvisningar eller på ett diskret vis då texten

underförstått bygger på tidigare texter (Fairclough 1992, s. 117). Den diskursiva praktiken kan förstås som en länk mellan den sociala praktiken och texten, då utformningen av den sociala praktiken bara kan ske genom produktion och konsumtion av texten (Fairclough 1992, s. 79).

4.2.3 Den sociala praktiken

Den sociala praktiken är den sista nivån i analysmodellen och syftar till att placera analysen av text och diskursiv praktik i dess sociokulturella kontext. I den sociala praktiken diskuterar Fairclough (1992) diskursen i förhållande till begreppen ideologi och hegemoni. Med detta menas hur relationen mellan diskursiv text och diskursiv praktik ser ut utifrån ett makt- och ideologiperspektiv (Fairclough 1992, s. 86). I vår analys studerade vi vilken inverkan texten och den diskursiva praktiken hade för att förstärka eller dölja vissa ojämlika maktförhållanden (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 90). Detta gjordes med hjälp av feministisk teori samt utifrån ett organisatoriskt maktperspektiv.

4.3 Metoddiskussion

Det har riktats kritik mot den kritiska diskursanalysens öppenhet då det inte finns ett tydligt systematiskt sätt hur Faircloughs analysmodell kan användas. Inom en och samma studie kan olika tekniker användas såsom både en ingående textanalys blandat med en undersökning av diskursens roll på makronivå (Bergström & Boréus 2012b, s. 393). Vi analyserade vårt empiriska material utifrån samtliga av Faircloughs nivåer. Vi upplevde att modellen framför allt på textnivå gav oss redskap för att synliggöra hur språket påverkade övriga nivåer. Ytterligare en kritisk reflektion som har riktats mot den kritiska diskursanalysen är att den saknar möjlighet att lyfta fram agenter eller subjekt (Bergström & Boréus 2012b, s. 402). Utmaningen i vår studie har handlat om att vi inte studerat vad mammorna eller papporna uppgav och inte heller deras handlingsutrymme i vad och hur de fört fram sina berättelser. För en sådan analys skulle en annan studie behövt göras. Vi har heller inte haft för avsikt att avgöra i vilken mån de uppgifter som framkommit om våld inom familjen är "sanna" eller inte. Vårt förhållningssätt har handlat om hur tingsrätten och socialtjänsten förhållit sig till framkomna uppgifter om våld och hur de resonerat kring dessa uppgifter i förhållande till barnets bästa.

I den diskursiva praktiken upplevde vi en viss otydlighet, särskilt gällande interdiskursiviteten. Detta utifrån att vi undersökt två olika organisationer med olika uppdrag, tolkningsramar och förhållningssätt. Vår tolkning av empirin var att organisationerna delvis har olika diskursiva praktiker. Utifrån detta försvårades analysen till viss del när vi skulle jämföra dem med varandra och sedan relatera dem till den sociala praktiken. Ett enhetligt svar på vilka diskurser som ryms inom organisationerna har inte varit möjligt utifrån vår begränsade studie och utifrån att vi inte gjorde en traditionell organisationsanalys.

Avslutningsvis kan vi även konstatera att den kritik som framförts gällande förhållandet mellan diskursanalys som metod och teori även varit giltig för vår studie. Diskursanalytiska studier i metodavseende består av flera olika steg samt att kopplingen till teori lämnas öppen. Ofta är det främst den teoretiska kopplingen som behöver diskuteras i en diskursanalys då denna inte är given (Bergström & Boréus 2012b, s. 403). För att öka genomlysningen har vi i vår studie försökt att vara så konkreta vi kan i våra kopplingar mellan de olika nivåerna och med våra tolkningar för att läsaren själv ska kunna ta ställning till rimligheten.

4.4 Etiska överväganden

Då studien behandlat känsliga ämnen och vår empiri innehöll information om människor i en utsatt situation krävde arbetet med materialet en ansvarsfull etisk reflektion. Vi behövde förhålla oss till en avvägning mellan vårt intresse av att få fram ny kunskap och de berörda skydd mot integritetsintrång (Vetenskapsrådet 2017, s. 39). Inom svensk forskning finns flera grundläggande etiska principer som rör de personer som är direkt inblandade i vetenskapliga studier. Dessa är samtyckes-, konfidentialitets-, informations- och nyttjandekravet (Bryman 2018, ss. 170–171). När det gällde samtyckes- och informationskravet behövde vi inte inhämta de berörda personernas samtycke gällande medverkan eller informera dem om studiens syfte. Anledningen var att vi genomförde en analys av offentliga handlingar som var: allmänna; förvarade hos en myndighet och som inte omfattades av sekretess. Dock kvarstod det etiska kravet att ingen personlig information, som skulle kunna bidra till att en person kunde lida skada eller uppleva en inkräktning på privatlivet, bör inkluderas i studien. Vi försökte i vår studie i enlighet med Vetenskapsrådets (2017) rekommendation anonymisera empirin genom att inte skriva ut tingsrättens målnummer eller ange vilken tingsrätt vi inhämtat materialet från (jfr. Vetenskapsrådet 2017, s. 41). Detta för att försvåra för läsaren att koppla uppgifter till specifika personer. Gällande konfidentialitetskravet valde vi att förhålla oss till detta genom

att inte återge parternas namn, personnummer eller hemkommuner. Vi har istället benämnt parterna med “mamman”, “pappan” eller “barnet” när vi hänvisat till utredning eller dombeslut. Vi har även gett vår empiri nummer, exempelvis dom 1 eller underlag 1. Samtliga avvägningar ovan gjordes i ett försök att skydda integriteten. All insamlad empiri användes endast för studiens ändamål och förstördes efter studiens färdigställande i enlighet med nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2017, ss. 40–41). Vi har dock under analysen återgett ett flertal citat och dessa har återgetts ordagrant. Å ena sidan gav det ökad transparens för läsaren och möjliggjorde att följa vår tolkning och analys. Å andra sidan ökade det möjligtvis risken för igenkänning. Utifrån att det var offentliga dokument och att vårt syfte var att undersöka hur våld i nära relation togs i beaktande, samt att sätta detta i relation till social praktik, ansåg vi ändå att det var motiverat. Vi har i huvudsak fokuserat på det som offentligt anställda har skrivit (domare och nämndemän samt socialsekreterare) och inte vad de enskilda parterna uppgav då vi inte studerat enskilda individer.

Utöver dessa etiska funderingar diskuterade vi även under studiens gång hur vi genom denna blir en del av den diskurs vi studerat. Det är inte möjligt som forskare att ställa sig utanför diskursen utan istället behövde vi förhålla oss reflexivt till den (jfr. Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 111). Som en del av reflexiviteten ställde vi oss frågor om hur våra tolkningar bidrar till de kategoriseringar, inkluderingar och exkluderingar som vår studie skapat. Då vi båda två gemensamt skrivit och ansvarat för studiens samtliga delar bidrog det till att vi löpande diskuterade våra tolkningar, vilket i sig ökat graden av reflexivitet.

Diskursanalysen kan inte visa på hur verkligheten ser ut utan fokuserar på att analysera texter och visa på de bilder av verkligheten som dessa producerar (Bolander & Fejes 2015, s. 111). Vår tolkning var bara en av många och vi har behövt förhålla oss till vår tidigare kunskap och förståelse av begrepp som våld, normer kring genus och vår syn på föräldraskap.

4.5 Studiens kvalitet

De begrepp som används för att beskriva kvaliteten på en studie är validitet, trovärdighet och tillförlitlighet. Med validitet menas enligt Thornberg och Fejes (2015) om en studie undersöker det den påstår sig undersöka. Trovärdighet och tillförlitlighet handlar både om ett systematiskt arbete under forskningsprocessen och tydlighet i resultat och slutsatser (Thornberg & Fejes 2015, ss. 258–259). Utifrån att studiens syfte var att undersöka hur våld tas i beaktande i vårdnadstvister var forskningsfrågan lämpad för kvalitativ forskning. Vi ville

vidare undersöka hur resonemangen förhöll sig till rådande normer samt vad som framkom i de olika organisationernas underlag därav passade den valda datainsamlings- och analysmetoden vårt syfte. Även studiens teorier och tidigare forskning var anpassad till syftet och avspeglades i analysarbetet. Under processen återkom vi löpande till studiens syfte och frågeställningar för att säkerställa att studien undersökte vad den avsåg att undersöka. Alla steg i forskningsprocessen dokumenterades och har redovisats i studien för att säkerställa studiens transparens och därmed stärka dess reliabilitet (Thornberg & Fejes 2015, ss. 257–258). Den genomförda textanalysen var detaljerad och förankrad i den kritiska diskursanalysens regler för att studera text. Vi har presenterat vårt resultat välstrukturerat och förankrat i studiens empiri. Vi har även illustrerat det med exempel i form av citat och hänvisningar. Detta för att förankra de tolkningar vi gjort samt för att läsaren skulle kunna bilda sig en uppfattning om huruvida vi fokuserat på det vi haft som syfte att undersöka (Bergström & Boréus 2012b, s. 406).

5. Teoretiska perspektiv

Under denna rubrik presenterar vi våra valda teorier och teoretiska begrepp. Först presenteras teoretiska begrepp kring normer om kön och föräldraskap samt könsmaktstrukturer och våld. Därefter följer teori kring organisatorisk makt och handlingsutrymme i enlighet med Lipskys (2010) teori. Vi använder i första hand de teoretiska begreppen för att tolka och analysera vår empiri gällande den tredje dimensionen av Faircloughs modell för kritisk diskursanalys. I en kritisk diskursanalys är både normer och makt centrala begrepp varav detta var vår utgångspunkt för val av teori (jfr. Bergström & Boréus 2012b, s. 381).

5.1 Normer om kön och föräldraskap, könsmaktstrukturer och våld

Vi har valt ett brett genusperspektiv med utgångspunkt i olika normer. Utifrån att de tvistande parterna i vår empiri är mammor och pappor och utifrån att vi i denna studie vill belysa ämnet mäns våld mot kvinnor, är genus och normer för detta av vikt för studien. Vidare anser vi att utifrån att normer är föränderliga och kan visa på en förändrad samhällelig syn väljer vi även att kort redogöra för de förändringar som skett över tid gällande synen på mammor och pappor. Dessa förändringar i synsätt har i sin tur påverkat utformandet av lagar vilket vi tidigare i studien påvisat både under inledning samt tidigare forskning.

Vår studie har som utgångspunkt att det i praktiken, trots en samhällelig diskurs om en ökad jämlikhet mellan män och kvinnor, fortfarande råder könsmaktstrukturer där våld i nära relation kan ses som ett uttryck för detta. Enligt Connell & Pearse (2015) handlar det inte bara om den enstaka våldsamma pappans kontroll över mamman och gemensamma barn utan också om en maktutövning genom staten där domstolen och socialtjänsten bidrar till ett upprätthållande av den patriarkala makten (Connell & Pearse 2015, s.114).

5.1.1 Normer om kön och föräldraskap

De rådande förväntningarna på kvinnor och män påverkar även synen på moder- och faderskap, vilka har genomgått stora förändringar sedan sekelskiftet. I början av 1900-talet följde familjens levnadsmönster bondekulturens könsspecifika arbetsdelning där mödrar tog hand om hemmet, barnen och djuren medan fäder skötte bruket och handelsfärder (Plantin 2001, s. 23). Under 1930-talet minskade befolkningstillväxten dramatiskt och den svenska socialpolitiken införde under 1940 och 1950-talet insatser för att stärka moderskapet genom

exempelvis barnbidrag och moderskapsförsäkring. Därmed förstärktes rollen av kvinnan som den primära föräldern som tar hand om barn. Faderns huvudsakliga roll som ansvarig för familjens ekonomi kvarstod (Plantin 2001, s. 29). Den strikta uppdelningen av rollerna inom familjen stöddes av socialpolitiken och forskningen som hävdade att den “utgjorde ett viktigt fundament för samhället” (Parsons 1952 se Plantin 2001, s. 30). Under 1960- och 1970-talet skedde ett skifte i forskningen och den feministiska rörelsen kritiserade den rådande rolluppdelningen (Plantin 2001, s. 33). År 1974 ersattes moderskapspenning med föräldraförsäkring och båda föräldrarna kunde ta ut föräldraledighet. Det medförde dock inte den förväntade förändringen på fädernas roll (Plantin 2001, s. 35). Män ägnade fortsatt lite tid åt hemmasysslor och jämlikhetssträvan i arbetslivet var dåligt förankrad. Förändringen i “mansrollen” fick därmed inte det genomslag som avsetts (Plantin 2001, s. 47). Först under 1980-talet började normerna kring faderskapet förändras. Den tidigare “fritidspappan” ersattes av “vardagspappan”. Den nya pappan skulle vara närvarande och delaktig i barnens liv (Plantin 2001, s. 37).

Lundgren (1990) menar att kön är socialt konstruerat och att vi skapar oss själva som män eller kvinnor samt att manlighet och kvinnlighet definieras genom samspelet. Det betyder dock inte att vi är helt fria att skapa vår förståelse av manlighet och kvinnlighet. Det finns olika regler och normer som kan vara officiella och uttalade eller inofficiella och underförstådda. De inofficiella och underförstådda kan vara så djupgående att vi accepterar dem som en del av könskulturen (Lundgren 1990, ss. 222–223). Våra föreställningar om vad det innebär att vara man och kvinna skiljer sig åt beroende på den sociala och kulturella kontexten. Detsamma gäller för normer kring föräldraskap. Könsskapandet handlar om att särskilja det kvinnliga från det manliga och grundar sig på etablerade föreställningar och förväntningar. Normer är outtalade förväntningar och överenskommelser om vad som är viktigt och önskvärt i samhället och kan upprätthållas genom sociala sanktioner. Därmed kan de ha begränsande effekter för vissa individer och grupper samt bidra till att upprätthålla ojämlika samhällsstrukturer (Björk & Hedenus 2015, s. 25). I motsats till maskuliniteten som baseras på normen om män som starka, tuffa och oberoende varelser, betonar femininiteten omsorg, följsamhet och empati som ideala kvinnliga egenskaper (Bengs & Wiklund 2015, ss. 160–161).

5.1.2 Könsmaktstrukturer och våld

Könsnormerna är olika för män och kvinnor, och den över- respektive underordning som finns är en integrerad del av den normala könsbilden. Lundgrens (2004) teori om könsmakt utgår från denna maktobalans vilken i sin tur hänger samman med övergripande maktstrukturer och den patriarkala kulturen i samhället. Makt kan utövas både legitimt och illegitimt genom exempelvis våld (Lundgren 2004, s. 18). Våldsprocessen är en aktiv del av den könskonstituering där etablerade föreställningar om manlighet används tillsammans med seglivade orsaksförklaringar till mäns våld (Lundgren 2004, s. 14). Kvinnomisshandel som enligt svensk lagstiftning är en kriminell handling har en långvarig kulturell legitimitet (Lundgren 1990, s. 248). Trots att våldet är illegitimt och juridisk straffbar förändras inte manligheten – män blir inte mindre män när de utövar våld mot kvinnor. I den moderna könskulturen är våld mot kvinnor fortfarande ett underförstått tecken på maskulinitet där män som slår inte lämnar könsgränserna. Trots att könsnormerna har förändrats med tiden till en officiell jämställdhet finns den outtalade överordningen av män och underordning av kvinnor kvar i det fördolda (Lundgren 1990, s. 223). I enighet med Lundgrens syn på maktordningen menar Bruno att våld är ett könat fenomen där utövandet av våld reproducerar maskuliniteter. Därmed upprätthålls gränser mellan vad som anses som manligt eller kvinnligt (Bruno 2016, s. 49). Med det som utgångspunkt kan makt och kön ses hänga samman och den existerande maktobalansen mellan män och kvinnor blir till en “normal” maktordning där våld kopplas till “något kulturellt normalt”. Lundgren betecknar det som våldets normaliseringsprocess (Lundgren 2004, s. 18). I normaliseringsprocessen menar Lundgren att det talas om våld i termer av normalitet. Våldet associeras med samhällets existerande “normala” maktobalans mellan könen, kopplade till normer för kön istället för ett avvikande beteende (Lundgren 2004, s. 19).

5.2 Organisatorisk makt och handlingsutrymme

I denna studie gör vi en vid tolkning av begreppet människobehandlande organisationer och socialt arbete där vi inkluderar tingsrätten som institution. Detta utifrån att deras uppgift gällande våld och vårdnad är att fatta beslut om vårdnad, boende och umgänge utifrån den lagstiftning vi presenterat under gällande rätt. Vi har tagit del av forskning som visar att både domstol och socialtjänsten besitter ett stort handlingsutrymme när det kommer till domslut

samt bedömning i vårdnadsutredning varav vi anser att detta begrepp är relevant (jfr. Bruno 2016, s. 62; Eriksson 2003, ss. 95–96).

Som tidigare beskrivits definierar Lipsky (2010) en gräsrotsbyråkrat som den offentliga tjänsteman som i sitt arbete direkt interagerar med medborgarna (Lipsky 2010, s. 3). Deras arbete innefattar både sociala och politiska sammanhang, liksom statlig kontroll, och påverkar människors liv genom de beslut som fattas. Lipsky menar att vi i det dagliga livet uppfattar dessa yrkesgrupper som tillhörande olika, och separata organisationer. De har dock många likheter genom att de interagerar direkt med medborgarna och har därmed ett stort handlingsutrymme (Lipsky 2010, ss. 4–5). Gräsrotsbyråkraterns beslut behöver ofta fattas på kort tid och med otillräcklig information som grund. Ofta finns även en stor grad av osäkerhet på grund av den komplexitet som det innebär att arbeta med människor (Lipsky 2010, s. 29). En annan aspekt som de delar är att arbetet karaktäriseras av målsättningar som kan vara både tvetydiga och stå i inbördes konflikt. De innehåller ofta ett mått av idealiserade idéer som gör att de är svåra att uppnå såsom “lika rättvisa” (Lipsky 2010, s. 40). Gräsrotsbyråkratern har även att hantera spänningar mellan medborgarnas förväntningar och organisationens krav (Lipsky 2010, s. 44). Ovanstående problem leder till att gräsrotsbyråkrater utvecklar olika strategier för att hantera sin situation och de olika krav som ställs på dem (Lipsky 2010, ss. 81–83).

Socialt arbete är organiserat på olika sätt och utifrån olika principer. Både organisationen och dess institutionaliserade uppfattningar medverkar till hur handlingsutrymmet formas för gräsrotsbyråkrater (Svensson 2008, s. 55). Dessa får sin roll utifrån det uppdrag som organisationen de arbetar inom ger och ramarna påverkar vad som är möjligt att tänka och göra. Socialarbetaren formar sin roll i mötet med medborgaren men får samtidigt sitt handlingsutrymme begränsat genom de ramar och lagar som organisationen har att förhålla sig till. Uppdraget har både moraliska och normativa aspekter utifrån att socialt arbete regleras av lagstiftningen som är ett resultat av politiska beslut (Svensson 2008, s. 16). Vad som ska göras definieras av vad som anses vara det bästa. “Även om det bygger på kunskap är kunskapen konstruerad utifrån ideal, drivkrafter och intressen” (Nygren, Blom & Morén 2006 se Svensson 2008, s. 19). Handlingsutrymmet formas alltså delvis av organisationen genom att organisationens uppdrag avgör hur stort handlingsutrymme den professionella har. Utrymmet påverkas vidare av de rutiner, tolkningar och traditioner som finns liksom

individuella faktorer hos den professionella och den de möter då interaktionen dem emellan har betydelse (Svensson 2008, ss. 16–17).

6. Resultat och analys

I följande avsnitt redovisas studiens resultat som avser besvara vårt syfte och våra frågeställningar. Syftet är att undersöka hur våld i nära relation tas i beaktande vid domstolens beslut och socialtjänstens bedömningar i vårdnadstvister. Utifrån syftet väljer vi att enbart analysera tingsrättens beslut och socialtjänstens bedömning i vårdnads-, boende- och umgängesutredningar. Resultatet presenteras utifrån fyra teman: god och nära relation kontra skydd; det viktiga samarbetet; bedömning av mammor och pappor samt med fokus på barnet?

6.1 God och nära relation kontra skydd

Som vi beskrivit tidigare utgår sjätte kapitlet i föräldrabalken FB (SFS 1949:381) från barns rätt till en god och nära relation med båda sina föräldrar. Domstolen ska vidare ta särskild hänsyn till risken att barnet eller någon annan i familjen riskerar att fara illa. Föräldrabalken styr både domstolens beslut samt vårdnadsutredningen från socialtjänsten, vilket tydligt syns i vår empiri. Särskilt domstolen, vilka avgör tvisten, väljer en av de i rubriken beskrivna utgångspunkterna vid beslut. Därmed kretsar argumentationen i hög utsträckning kring en av de två utgångspunkterna. I tre av domarna ligger fokus på skyddsbehovet och i domarna framkommer det att mammorna och barnen har skyddade uppgifter eller skyddat boende på grund av det våld som papporna har utsatt dem för. Här betonas våldet både i underlag och domslut, exempelvis:

“Det har under utredningen framkommit att pappan har utsatt mamman för våld vid ett flertal tillfällen. Det finns således risk för att detta kan komma ske igen. Nu lever barn 1 och barnets moder med skyddsåtgärder för att minska risken för att detta skall komma att ske i framtiden. Med ett fysiskt umgänge mellan barn 1 och pappan skulle denna risk dock komma att öka.” (Underlag 6, s. 5)

“Vid ett umgänge där barnen och pappan träffas finns en uppenbar risk för att mamman och barnens bostadsort kan komma att avslöjas. Vid dessa förhållanden kan ett fysiskt umgänge mellan barnen och pappan för närvarande inte anses vara till deras bästa.” (Dom 6, s. 13)

I övriga tre domar betonas vikten av en god och nära relation och här väljer domstolen att inte alltid gå efter socialtjänstens bedömning så som följande exempel visar:

“Generellt är hot och våld inom familj och mellan föräldrar en riskfaktor för barns hälsa och utveckling, speciellt när det gäller våld mellan barnets föräldrar som ska erbjuda

barnet trygghet och stöd. Ser man till faderns tidigare domar mot kvinnor går det inte att bortse från att det finns en risk för att barnet ska uppleva våld om föräldrarna träffas. Som situationen ser ut idag vid umgänge där barnets farmor deltar kan man se det som en skyddsfaktor och därmed blir risken mindre för att barnet ska uppleva våld mellan föräldrarna.” (Underlag 1, s. 12)

“Tingsrätten finner inte att vad som gjorts gällande om pappas tidigare kriminalitet och agerande mot mamma i och för sig diskvalificerar honom som vårdnadshavare tillsammans med mamma.” (Dom 1, s. 8)

De två ord som vi anser sticker ut när det kommer till domstolens bedömning är orden *tidigare* samt *agerande*. Vi tolkar ordvalet som ett sätt att betona att den risk som socialtjänsten baserar sin bedömning på inte delas av domstolen. Genom användningen av vissa ord skulle detta kunna tolkas som att betydelsen och innebörden av pappans kriminalitet förminsкас och våldet utesluts från tingsrättens argument för beslutet. Utifrån kritisk diskursanalys tolkar vi domstolens vokabulär och ordval som ett sätt att medvetet eller omedvetet tillskriva pappans handlingar nya innebörder. Detta skulle kunna ses inte bara förändra hans handlingar utan vi tolkar det som att tingsrätten i och med detta framställer pappan med en ny och annan identitet (jfr. Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 87). Förändringen gör att identiteten går från en beskrivning av en potentiellt våldsam pappa som barnet eventuellt inte kommer vara trygg med till en beskrivning av en duglig, eller med Eriksson och Hesters (2001) begrepp “good enough” pappa.

Utöver hur identiteten förändras har det betydelse hur våld definieras för den tolkningsram som tillämpas. I intervjuer med familjerättssekreterare beskriver Eriksson (2003) att det finns en tendens bland vissa av dem att göra våldet könsneutralt samt att betona ett ömsesidigt våld där det till exempel lika gärna kan vara kvinnan som börjar. Det görs även en skillnad mellan “verkligt” våld, som i de fall där fadern blivit dömd och där det varit allvarligt fysiskt våld och när det istället handlar om hot, eller våld som exempelvis knuffar (Eriksson 2003, ss. 208–211). I vår empiri ser vi ett liknande mönster. I de domar där en god och nära relation fokuseras tonas våldet ner och ett annat språkbruk används. Vi ser även i vårt ovanstående citat att socialtjänsten genom sitt språk betonar att våldet sker *mellan* föräldrarna. I utredningen framkommer det i denna dom att båda parterna anklagar varandra för våld vilket skulle kunna vara en förklaring. En annan tolkning skulle kunna vara att detta görs för att förminsکا pappans våld och göra det könsneutralt (jfr. Eriksson 2003, ss. 208–211). Det skulle även kunna förstås utifrån Lundgrens teori om våld och manlighet där våld ses som

något “kulturellt normalt” (Lundgren 2004, s. 18). Genom att tingsrätten med sina ord gör det mindre allvarligt kan det tolkas som ett sätt att normalisera våldet. Även tingsrättens val av ordet *tidigare* kriminalitet skulle kunna förstås som ett sätt att normalisera ett avvikande beteende.

Plantin (2001) belyser att normerna för mammor och pappor har förändrats över tid och vi har under vårt teoriavsnitt tidigare beskrivit hur politiken har varit ett sätt att få pappor mer delaktiga i den dagliga omsorgen om barnen. Med hjälp av kritisk diskursanalys kan förändringar av sociala identiteter belysas samt hur identiteter kan tolkas reproduceras eller inte. Den diskursiva praktiken i domstolen kan förstås som en länk mellan den sociala praktiken och texten. Utifrån vår empiri har vi resonerat om huruvida tingsrätten idag upprätthåller och reproducerar befintliga normer om föräldraskap. Domstolens beslut att i fem av sex fall tilldöma mamman ensam vårdnad skulle kunna tolkas på två sätt. Antingen utifrån att det våld som våra domar innehåller har tagits i beaktande vid bedömningen och att en våldsam pappa därför inte kan ses som en “fullgod” vårdnadshavare. Alternativt som att normerna kring moderskap inte har förändrats i så stor utsträckning. Trots den könsneutrala lagstiftningen som talar om *föräldrar* och hur de har ett gemensamt ansvar för barn i föräldrabalken så tolkar vi i vår empiri det som att mammor fortfarande kan ses som den primära vårdnadshavaren (jfr. Burman 2016, s. 180). En tolkning kan i så fall vara att domstolen därmed reproducerar synen på föräldranormen i den sociala praktiken. På så sätt kan pappor tänkas konstrueras som i huvudsak “good enough umgängesföräldrar”.

6.2 *Det viktiga samarbetet*

I enlighet med gällande rätt ska domstolen när de avgör vårdnad, boende och umgänge särskilt beakta föräldrarnas förmåga att samarbeta. När föräldrarna inte kan samarbeta beslutar tingsrätten att en av dem ska ha ensam vårdnad. För vår empiri avgörs inte frågan om boende som en separat fråga utan i samtliga fall skriver tingsrätten att det stadigvarande boendet tillfaller den som får ensam vårdnad.

Kravet på samarbete syns i samtliga domar samt utredningar och det förs olika resonemang kring om gemensam vårdnad är möjlig eller inte. Nedanstående citat är ett exempel på hur resonemangen skrivs ut:

“Det finns inget som tyder på att relationen mellan parterna kan komma att bli förbättrad inom den närmaste överblickbara tiden. Vad som kommit fram visar enligt tingsrättens

mening att det råder en så svår och djup konflikt mellan föräldrarna att det är omöjligt för dem att samarbeta i frågor som rör barnen.” (Dom 5, s. 15)

“Det nödvändiga samarbetet mellan föräldrarna är helt obefintligt, det har vid flera tillfällen förekommit våld mellan föräldrarna. Till det kommer att mamma och barnen har skyddade identiteter vilket omöjliggör all kontakt och allt samarbete.” (Utredning 5, ss.14–15)

En avsaknad av samarbete i frågor beträffande vårdnad betyder dock inte att ett umgänge mellan förälder och barnet ska uteslutas (Schiratzki 2017, s. 119). När det gäller tingsrättens beslut om umgänge framkommer det i vår empiri att den föräldern som har ensam vårdnad har skyldighet att tillgodose barnets behov av en nära och god kontakt med den andra föräldern. Vår tolkning är att föräldrarna trots de uppgifter som finns om våld bör kunna samarbeta i vårdnadsfrågor (jfr. Hester 2011, s. 846). I en av våra domar hänvisas i domskälen till brist på samarbete från mammans sida:

“I målen är det visat att mamman vid flera tillfällen har ställt in eller försvårat umgänge mellan barnen och pappa. Umgänget mellan barn 2 och pappa har ställts in av mamma vid upprepade tillfällen, ofta med kort varsel, och utan att kompenseras av extra umgängestillfällen. Det är vidare visat att mamma har underlåtit att ge pappa viktiga upplysningar om barnen, bland annat vad gäller barn 1:s traumabehandling och hans dyslexi och minnessvårigheter. Hon har vid flera tillfällen underlåtit att svara på pappas meddelanden till henne om barnen.” (Dom 3, s. 22)

Utifrån bland annat detta beslutar tingsrätten att vårdnaden för barnen ska övergå från ensam vårdnad för mamman samt reglerat umgänge med umgängesstödjure, till att pappan får ensam vårdnad. Det beslutas även att mamman inledningsvis inte ska ha något umgänge alls. I samma mål fokuseras det på andra uppgifter och omständigheter från socialtjänstens sida. Här gör utredaren bedömningen att mamman har försökt att under lång tid motivera barn 1 till umgänge. Vidare fokuseras det på de risker som umgänget med pappan kan medföra för barnet utifrån uppgifter från både mamman och barn 1 om våld:

“Modern har av samtliga referenspersoner bedömts kunna ta väl hand om barnen och vara en trygg, stabil och engagerad förälder som ger barn god omvårdnad. Vad gäller barn 1 har uppgifter om våld från fadern framkommit såväl vid samtalen med barnet som med modern. Undertecknande utredare gör bedömningen att det är av yttersta vikt att den trygghet och säkerhet i livet som barn 1 nu tycks uppleva absolut inte får äventyras då det skulle kunna vara direkt skadligt för barnet.” (Underlag 3, s. 28)

Tingsrätten gör som synes en annan bedömning vid denna rättsprocess. En möjlig tolkning av det är att tingsrätten anser att mamman har påverkat barnen på ett sätt som ligger nära Lapierres och Côtés definition av föräldraalienation där en förälder bedöms påverka barnen för att avvisa den andra föräldern (Lapierre & Côté 2016, s. 120):

”Tvärtom talar flera omständigheter för att mammas negativa inställning till pappa, direkt eller indirekt, påverkat barnen och skadat deras relation till honom. [] Till det kommer att flera omständigheter talar synnerligen starkt för att barnens ovilja till att träffa pappa har sitt ursprung i påverkan från mamma.” (Dom 3, ss. 22, 25)

I exemplet ovan tolkar vi det som att tingsrätten istället för våld fokuserar på mammans oförmåga att samarbeta vilket får till följd att barnens situation helt förändras. Uppgifter om våld leder utifrån en sådan tolkning inte till ett förnekande av umgänge mellan pappan och barnen (jfr. Flood 2010, s. 336).

Vårdnadstvister är en skärningspunkt där olika praktiker och institutioner möts. Ovanstående exempel visar på att de bedömningar som görs får stora konsekvenser för alla parter, särskilt barnen. Gräsrotsbyråkrater, här i form av nämndemän och domare har visserligen att förhålla sig till lagar och regler, men det är i hur dessa tillämpas som blir det avgörande (jfr. Svensson 2008, s. 25). För att kunna belysa och tolka hur tingsrätten argumenterar för sitt beslut och hur det talas om våldet utgår vi från Faircloughs tredimensionella modell. Vi tolkar det som att tingsrätten i textens dimension med hjälp av transivitet förstärker synen på ett visst skeende som exemplet nedan visar:

”Oaktat vad som förevarit i familjen innan parterna separerade år 2013 kan varken det som mamma eller mormor anfört anses utgöra ett sådant olämpligt eller aggressivt beteende som kan läggas till grund för slutsatsen att pappan skulle vara olämplig som vårdnadshavare.” (Dom 3, s. 24)

Det våld som mamman och barnet berättat om synliggörs inte i domstolens beslut. Ett sätt att förstå det är utifrån vår analys av tingsrättens ordval samt genom att studera hur mammans och pappans position som deltagare förändras. Föräldrarnas identiteter ses konstrueras genom ordval, grammatik och textstruktur. De kan tilldelas antingen en subjekts- eller objektposition i händelsen. I enlighet med Winther Jørgensen och Phillips (2000) definition indelas dessa positioner antingen i aktörer eller mål. Aktörer är de som utför en handling och mål är den som påverkas av aktörens handlande (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s 87). Enligt vår tolkning transformeras pappans position i diskursen från aktör, där han utövat en handling, nämligen våld mot mamman och barn, till att han istället blir målet som utsätts för mammans

manipulation. På motsvarande sätt förändras således även mammans position från offer för våldet till skyldig i det att hon påverkat barnet på ett skadligt sätt. Vi ser det vidare som att domstolen använder sig av en viss typ av ord och fraser, exempelvis “negativ inställning till pappa” för att motivera mammans olämplighet som vårdnadshavare. Vår tolkning är att detta görs genom att de beskriver hennes egenskaper med negativt betingade ord. I kontrast skapas en bild av pappan som lämplig vårdnadshavare genom tingsrättens användning av ord med hög modalitet. I citatet har vi markerat dessa med fet stil:

“Pappa är lämplig som vårdnadshavare och **ingenting** talar för att han skulle sakna förmåga att tillgodose även barn 1:s utökade behov av stöd.” (Dom 3, ss. 26–27).

Eftersom domstolen har till uppgift att fatta beslut och inte som socialtjänsten göra en bedömning skulle ordvalen kunna ses i ljuset av detta. Det formella språket som används i tingsrätten ser vi är relaterat till den juridiska kontexten och således en del av de organisatoriska villkoren. Ett annat sätt att förstå ordvalen är att de fetmarkerade orden används av tingsrätten för att styrka sin bedömning av pappan som en bra förälder. Vi ser i uttalandet inga spår av att det är en tolkning utan det framställs som ett faktum.

6.3 Bedömning av mammor och pappor

I Brunos forskningsresultat framkommer att tingsrätten i majoriteten av fallen, där våld i hemmet har rapporterats av modern, ofta fattar beslut om gemensam vårdnad mot moderns önskemål (Bruno 2015a, s. 172). Vår empiri skiljer sig från Brunos resultat då tingsrätten uteslutande dömer till ensam vårdnad i samtliga av våra sex domar. Med hänsyn till vår avgränsade studie är det svårt att veta hur denna skillnad kan tolkas. Utifrån ett resonemang om föreställningar om män och kvinnor skulle en tolkning kunna vara att vårt resultat är ett uttryck för normer om faderskap och moderskap. Att kvinnor i allmänhet har huvudansvaret för den dagliga omsorgen av barn är något som kan ses som en normaliserad del av vår sociala kultur vilket Lundgren belyser i sin teori gällande könskulturen (Lundgren 1990, ss. 222–223).

I en av socialtjänstens utredningar har vi uppmärksammat hur ett resonemang om pappans föräldraförmåga sätts i relation till andra omständigheter som kan ses stärka honom i sin roll som umgängesförälder. Socialsekreteraren skriver att det umgänge som pappan har med barnet idag fungerar utifrån att det är begränsat, men att det är oklart hur pappan ska hantera ett utökat umgänge. Vi tolkar det som att tveksamheter uttrycks kring hans förmåga att möta

upp barnets behov under ett längre umgänge eftersom det förs ett resonemang om huruvida hans mamma kan ses som ett stöd i detta:

“Det går inte heller att uttala sig om huruvida fadern skulle hantera ett längre umgänge där han måste kunna möta upp barnets behov och agerande under ett helt dygn då fadern aldrig ställts inför den situationen tidigare. Det som kan ses som en skyddsfaktor i umgänget mellan fadern och barnet är att fadern bor tillsammans med sin moder vilket skulle kunna vara ett stöd i faderns omsorg om barnet.” (Underlag 1, s. 13)

Citatet ovan skulle kunna tolkas som att de brister som socialtjänsten ser runt pappans föräldraförmåga kan vägas upp av det stöd han har av sin mamma. Utifrån vår tolkning skulle mamman kunna ses som en kvinnlig “garant” och skyddsfaktor. Med utgångspunkt i resonemanget om hur kvinnor i allmänhet har det övergripande ansvaret för daglig omsorg kan dessa normer ses komma till uttryck i exemplet ovan då farmor bara med sin närvaro ökar skyddet för barnet (jfr. Plantin 2001, s. 43).

Genomgående i vår empiri uppfattar vi att mammans omsorgsförmåga sällan ifrågasätts. Ett sätt att resonera kring detta skulle kunna vara utifrån föreställningar om att mammans förmåga att tillgodose barnens behov av känslomässig trygghet eller omsorg tas för given. Ett annat sätt att förstå varför mammans omsorgsförmåga inte granskas skulle kunna vara utifrån att vi i vår empiri tittar specifikt på domslut och bedömningar där våldet från pappan fokuseras. Det är möjligen ett för långt steg att kunna uttala sig med säkerhet kring normer runt föräldraskapet då våldet i dessa vårdnadstvister kan ses som en komplicerande faktor för bedömningen.

Tidigare forskning har påvisat att normer om moderskap trots detta påverkar domstol samt socialtjänst (Bruno 2016; Eriksson 2003). Plantin (2001) menar att normer för mammor inte genomgått samma förändring som de normer som gäller pappor. Fäder sågs länge som den som skulle försörja familjen medan mamman skulle ta hand om barn och hem. Den “nya” mannen däremot är en man som vårdar och är tillgänglig för sina barn och inte auktoritär eller distanserad (Plantin 2001, s. 37). Att omforma faders relation till barn och familj har sina rötter i en könsrollsdebatt där män skulle befrias från en begränsande mansroll och istället tillägna sig “kvinnliga” egenskaper som förmåga till omvårdnad, ömhet och att välja bort karriär till förmån för barnen (jfr. Eriksson 2003, s. 67). Vi kan se att i de fall i vår empiri där papporna inte får umgänge så kopplas detta ofta samman med det som skulle kunna ses i ljuset av ovanstående resonemang. En tolkning är att en pappa som inte förmår reflektera över

barnens upplevelser bedöms sakna empati, det som vi tolkar som "kvinnliga" egenskaper, och pappan brister därmed i sin föräldraroll:

"Pappan har inte i samtal visat någon förståelse för eller reflekterande över barnens reaktioner och berättelser och har heller inte sökt något stöd för sin egen del utifrån sitt föräldraskap." (Utredning 4, s. 5)

Det ovan beskrivna exemplet kan också tolkas utifrån Lipskys begrepp "favoritism". Med det menar Lipsky att gräsrotsbyråkrater uppvisar ett favoriserande och partiskt sätt att bemöta människor som bedöms vara följsamma och mer benägna att ta emot hjälp jämfört med personer som inte uppvisar denna följsamhet. Motivet för detta är en känsla av tillfredsställelse för gräsrotsbyråkraten (Lipsky 2010, s.111). En möjlig tolkning av citatet är att pappan inte bedöms som följsam av socialtjänsten och därmed ifrågasätts. I vår empiri finns också ett exempel på när pappan kan tolkas som följsam och där domslutet också blir att han får ensam vårdnad. I följande exempel betonas både att pappan tar emot stöd från myndighet samt att han använder sig av sitt nätverk. Även i denna dom nämns pappans mamma:

"Pappa har uppgett att han avser att ta hjälp av såväl socialnämnden som barnens farmor för att barnen ska få det stöd de behöver i flytten från mamma till honom, något som även tingsrätten bedömer som lämpligt." (Dom 3, s. 27)

I ovan nämnda vårdnadsutredning (Utredning 4, s. 5) där vi tolkat det som att pappan inte är följsam, betonas vikten av att barnen får bearbeta sina tidigare upplevelser kring det våld de bevittnat. Mamman får i domen ensam vårdnad och socialsekreterarna skriver på flera ställen att hon följer de olika direktiv hon fått av socialtjänsten, exempelvis skydd. Det skrivs även indirekt ut att det är hennes ansvar att tillgodose barnens behov av stöd och att hon upplevs följsam även i detta:

"Det finns ingen anledning att misstro att mamman tar emot det stödet som socialtjänsten bedömer att barn 3 behöver utifrån sina upplevelser." (Utredning 4, s. 7)

Som ensam vårdnadshavare har mamman en skyldighet att sörja för att barnen får sina behov av vård tillgodosedda. Dock skulle ovanstående citat även kunna tolkas som att mamman på något sätt blir ansvarig för våldets effekter på barnen, något som Bruno benämner som "mother blaming" (Bruno 2016, s. 84). Oavsett om citat tolkas som att mamman är följsam eller som ett uttryck för "mother blaming" så är vår tolkning att mamman i detta exempel kan ses som en "bra kvinna" eller "god mor" då hon tar ansvar för barnens hälsa. Detta ligger i

linje med vår tolkning om normativa föreställningar om “den ideala kvinnligheten” (jfr. Bengs & Wiklund 2015, s. 161).

6.4 Med fokus på barnet?

Som tidigare beskrivits ska barnets bästa, i enlighet med 6 kap. 2 a § föräldrabalken (SFS 1949:381) vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge och det skall tas hänsyn till barnets vilja med beaktande av ålder och mognad. Utifrån denna utgångspunkt i lagstiftningen kan vi i vår empiri se att både tingsrätten och socialtjänsten använder begreppet barnets bästa för att underbygga eller motivera sina bedömningar i samtliga fall. Vi har uppmärksammat att barnens åsikter inte har beaktats i hälften av våra domar och att tingsrätten som skäl för det anger barnens ålder. I de övriga tre domarna ges utrymme för det som Schiratzki (2017) beskriver som det subjektiva perspektivet där barn själva ska få ge uttryck för vad de anser vara bäst (Schiratzki 2017, s. 36). I två av domarna där barnen fått komma till tals har de uppnått en ålder där deras åsikt ska tillmätas betydelse. I en av dessa tar tingsrätten deras åsikter och uttalade rädsla för pappan i beaktande vid bedömningen och i den andra domen hänvisas till att barnet trots sin ålder inte är tillräckligt moget. I den tredje domen där barnet får uttrycka sig hänvisas dock till att barnet är för litet för att förstå vilka konsekvenser det kan få att inte träffa pappan:

“Barn 1 har någon gång uttryckt att hen inte vill träffa pappa. Barnet är emellertid för ung för att inse konsekvenserna av att sakna kontakt med en av sina föräldrar. Barnets vilja är därför inte avgörande för bedömningen av umgängesfrågan.” (Dom 5, s. 18)

I förarbeten till lagändring i föräldrabalken betonas vikten av att umgängesbeslut inte fattas efter schabloner utan grundas på omständigheterna i det enskilda fallet (Justitiedepartementet 1997, s. 49). Vår tolkning av empirin är att det finns en tendens att tingsrätten gör schablonmässiga antaganden att det “för det mesta” är för barnets bästa med umgänge. Detta skulle kunna tolkas med hjälp av Schiratzkis (2017) resonemang kring hur domstolen förhåller sig till begreppet barnets bästa. Hon menar att barnets bästa skiljer sig från traditionella rättsregler där vissa omständigheter får stor relevans medan andra ges mindre tyngd. Schiratzki menar att barnets bästa inte används i så stor utsträckning som “ett diskretionärt, skönsmässigt koncept i rättspraxis” (Schiratzki 2017, s. 41). Här syns tydligt hur begreppet handlingsutrymme kommer till uttryck i förhållande till organisationens

institutionaliserade uppfattningar (jfr. Svensson 2008, s. 55). Istället bygger tingsrättens resonemang på intertextualitet och interdiskursivitet.

I nedanstående dom fattar tingsrätten ett beslut om umgänge med den pappa som enligt mamman och barn har utsatt dem för våld. Beslutet fattas mot barnets vilja utifrån att barnet bedöms som omoget:

“Utredningen visar att barn 1 har uttryckt att barnet inte vill träffa pappan och barn 2 har uttryckt att barnet inte vill sova över hos honom. Deras vilja ska beaktas vid bedömning av vad som är bäst för dem. Barnen har dock ännu inte uppnått sådan ålder och mognad att deras vilja kan tillmätas en avgörande betydelse i frågan. Tingsrätten konstaterar att barn 2 endast är sex år gammal och att barn 1, som visserligen fyllt elva år, har bedömts som omogen för sin ålder.” (Dom 3, s. 25)

I underlaget till denna dom uttalar sig socialsekreteraren om att barnet förvisso är omogen för sin ålder men att detta inte kan användas som giltigt skäl för att bortse från barnets åsikt (Underlag 3, s. 29). De olikheter som kan ses i resonemangen skulle kunna tolkas utifrån att de två organisationerna har skilda uppfattningar om vilken betydelse som barnets röst ska tillmätas som underlag för beslut. Skillnaderna och de olika uppfattningarna skulle kunna belysas utifrån Hesters (2011) forskning om de “tre planeterna”. Här påvisas hur olika diskurser styr arbetet med våld inom familjen. Gällande hur detta kan översättas till svenska förhållanden ser vi att planeterna delvis utgår från olika lagstiftning. Socialtjänsten fokuserar på barnskydd (planet B) med utgångspunkt i socialtjänstlagen medan familjerätten (planet C) till största delen utgår från föräldrabalken. Våld i nära relation (planet A) regleras av brottsbalken.

Både socialtjänsten och tingsrätten ska vid sina bedömningar utgå från föräldrabalken och kan därmed ses tillhöra samma planet. I enlighet med sitt uppdrag tolkar socialtjänsten föräldrarnas utsagor och gör utifrån sitt tolkningsföreträde en bedömning av uppgifterna i förhållande till lagstiftningen. Detta underlag tolkas sedan av tingsrätten som i sin tur har det slutgiltiga tolkningsföreträdet och makten att bidra till ett bevarande eller ett ifrågasättande av vad som är till barnets bästa. Vår tolkning är att skillnaderna i bedömningen från de olika professionerna kan förstås utifrån de olika organisationernas invanda sätt att tänka och förhålla sig, det som Fairclough (1992) beskriver som den diskursiva praktiken.

Den diskursiva praktiken kommer till uttryck genom intertextualitet och interdiskursivitet. I vår empiri ser vi exempel på båda dessa praktiker. Gällande intertextualitet ser vi att både socialtjänsten och tingsrätten använder sig av manifest intertextualitet i samtliga fall. Den

manifesta intertextualiteten innebär att texten bygger på andra texter som det hänvisas till (Fairclough 1992, s. 117). Följande exempel visar hur socialtjänsten i sin bedömning använder manifest intertextualitet:

“Enligt 6 kap. 2 a § föräldrabalken ska barn 1 och barn 2:s bästa vara avgörande vid bedömning och beslut.” (Underlag 5, s. 17)

Den diskursiva praktiken kommer även till uttryck genom interdiskursivitet. Interdiskursivitet innebär att texten bygger på redan existerande diskurser (Fairclough 1992, s. 85). För vår empiri har vi beskrivit två olika inriktningar som särskilt tingsrätten utgår från i sina beslut. Antingen betonas en god och nära relation eller så betonas barnets och mammans skyddsbehov. Dessa två sätt att argumentera finner vi överensstämmer med de två diskurser som Eriksson (2003) funnit i sin forskning. Eriksson benämner dem som kärnfamiljdiskursen samt kvinnomisshandelsdiskursen. I kärnfamiljdiskursen har lagstiftaren försökt skapa så “kärnfamiljlika förhållanden för barn som möjligt” (Eriksson 2003, s. 82) vilket förmodas motsvara det bästa för barnen. Här ses konflikter mellan föräldrarna som ett problem och konstrueras som en riskfaktor för barnen. Barn har rätt att slippa uppleva konflikter, och dessa konflikter kan även göra så att barn tappar kontakt med den förälder som den inte bor med (Eriksson 2003, ss. 82–83).

I vår empiri framträder kärnfamiljdiskursen tydligast inom tingsrätten. Som vi tidigare visat på blir utfallet gällande vårdnad i samtliga domar att någon av föräldrarna tilldöms ensam vårdnad. Därav tolkar vi det som att denna diskurs i vår empiri främst gäller frågan om umgänge. I tre domslut fokuseras argumentationen kring rätten till en god och nära relation samt vikten av att föräldrarna kan samarbeta. Vår tolkning är att de uppgifter om våld som finns i dessa domar tonas ner och istället betonas att föräldrarna ska lämna tidigare “konflikter” bakom sig så som följande citat visar:

“Oaktat vad som förevarit i familjen innan parterna separerade kan varken det som mamma eller mormor anfört anses utgöra ett sådant olämpligt eller aggressivt beteende som kan läggas till grund för slutsatsen att pappan skulle vara olämplig som vårdnadshavare. [] Hovrättens tillägg till denna bedömning, att pappa under parternas samlevnad uppvisat brister i sin förmåga att agera efter barnens bästa, får anses ha en allt minskande betydelse i takt med den tiden som förflutit sedan separationen (...). Tingsrätten bedömer att barnen har farit illa av att dras in i den långdragna konflikten mellan föräldrarna.” (Dom 3, ss. 23, 26)

I socialtjänstens vårdnadsutredning framkommer inte kärnfamiljsdiskursen alls utan här koncentreras texten istället kring olika inriktningar inom kvinnomisshandelsdiskursen. Även i tingsrätten är denna diskurs synlig i tre av domsluten. I kvinnomisshandelsdiskursen förutsätts våldet få konsekvenser för det gemensamma föräldraskapet och här finns inte samma förväntan på att föräldrarna ska ta ett gemensamt ansvar (Eriksson 2003, ss. 243–245). I följande exempel tolkar vi det som att socialsekreteraren genom att betona att våldet kan komma att upprepas för ett resonemang som liknar Erikssons beskrivning av kvinnomisshandelsdiskursen:

“Det har under utredningen framkommit att pappan har utsatt mamman för våld vid ett flertal tillfällen. Det finns således risk för att detta kan komma ske igen. Nu lever barn 1 och barnets moder med skyddsåtgärder för att minska risken för att detta skall komma att ske i framtiden. Med ett fysiskt umgänge mellan barn 1 och pappan skulle denna risk dock komma att öka. Detta skulle även riskera att barn 1 får bevittna våld mellan sina föräldrar.” (Underlag 6, s. 5)

Inom kvinnomisshandelsdiskursen finns två inriktningar. De skiljer sig åt i ett par avseenden, exempelvis i sin syn på hur våldet påverkar frågan om umgänge. Inom båda inriktningarna betonas våld och skydd, men i den ena ses våldet som ett hinder för kontakt medan den andra ändå framhåller vikten av kontakt med båda föräldrarna (jfr. Eriksson 2003, s. 86). En annan skillnad kan ses utifrån ovanstående exempel. Vi tolkar det som att socialtjänsten i citatet för ett resonemang som visar på att pappans våldsutövning mot mamman även antas påverka barnet på ett sätt som är skadligt. Våld liksom säkerhet och skydd skrivs fram som avgörande faktorer i socialtjänstens bedömning och vår tolkning är att barnens rätt till en god och nära relation får minskad betydelse. Vårt nedanstående exempel belyser hur domstolen i sitt beslut kan tolkas ge uttryck för den andra inriktningen. Citatet visar att trots att våldet betonas samt skyddet ses som centralt så skrivs ändå vikten av kontakt ut:

“Vid ett umgänge där barnen och pappan träffas finns en uppenbar risk för att mamman och barnens bostadsort kan komma att avslöjas. Vid dessa förhållanden kan ett fysiskt umgänge mellan barnen och pappan för närvarande inte anses vara till deras bästa. Det är emellertid angeläget att barnen inte helt förlorar kontakten med pappan. Det telefonumgänge som pågått under ett års tid och som, såvitt framkommit, fungerat någorlunda tillfredsställande bör därför fortgå. Barnen ska alltså ges rätt till umgänge med pappan via telefon- eller videosamtal varje söndag kl. 15.” (Dom 6, s. 13)

Vi har i analysen försökt påvisa hur olika tolkningar av barnets bästa tillämpas av domstol och socialtjänst i vårdnadstvister där det finns uppgifter om att pappan utövat våld mot mamman. Som vi inledningsvis tog upp har barn rätt till en god och nära relation med båda sina föräldrar i enlighet med föräldrabalkens sjätte kapitel. Utöver detta ska särskild hänsyn tas till risken att barnet eller någon annan i familjen riskerar att fara illa. Frågor om vad som är rätt och riktigt, både moraliskt och juridiskt skiftar historiskt sett samt utifrån kulturell och social kontext. Dock kan lagen ses reflektera officiellt accepterade värderingar och konstruktioner (Nordborg 1997, s. 171). Ovan har vi problematiserat hur olika diskurser kommer till uttryck i de två, på många plan åtskilda men samtidigt sammanhängande tolkningsramar som tingsrätten och socialtjänsten har för att fatta beslut om vilken av de två inriktningarna gällande barnets bästa som väger tyngst.

Då vår studie utgår från kritisk diskursanalys tar analysen även denna maktaspekt i beaktande genom att studera vad som kommer till uttryck i texten, hur handlingsutrymmet används och vad det i ett större perspektiv kan säga om vilka diskurser som socialtjänsten och domstolen producerar och reproducerar. Vår uppfattning är, utifrån tingsrättens och socialtjänstens argumentationer, att det är svårt att ta hänsyn till båda: en god och nära relation samt skyddsaspekter. Arbetet med människor är komplext och medför en osäkerhet för gräsrotsbyråkraten i genomförandet av yrkesutövningen (jfr. Lipsky 2010, s. 29). Därmed kan uppgiften, att ta ställning till de olika inriktningarna för bedömning och beslut, på något plan ses som ett omöjligt uppdrag.

7. Slutsatser och diskussion

Resultaten av vår studie visar på att problemområdet kring våld och vårdnad är komplext och att socialtjänstens och tingsrättens praktiker förhåller sig olika till uppgifter om våld inom familjen. Detta trots att både socialtjänsten och tingsrätten har att utgå från samma rättsliga reglering i föräldrabalkens sjätte kapitel (SFS 1949:381). De två organisationerna kan ses innehålla flera olika sociala och diskursiva praktiker. Dessa praktiker kan tolkas konstruera och reproducera ett synsätt angående vad som anses vara till barnets bästa i frågor om vårdnad, boende och umgänge. För att besvara studiens syfte samt frågeställningar presenterar vi våra huvudsakliga slutsatser utifrån två rubriker: *barnets bästa vid bedömning och beslut* samt *tolkning och tolkningsföreträde*. Indelningen görs utifrån att resultaten och slutsatserna från våra tematiserade rubriker under kapitel sex i flera avseenden går in i varandra. I anslutning till detta för vi ett resonemang utifrån våra tolkningar. Avslutningsvis presenterar vi förslag till vidare forskning.

7.1 *Barnets bästa vid bedömning och beslut*

I vårdnadstvister är frågorna som ska avgöras dels vårdnadsfrågan, dels frågan om boende och umgänge. Angående vårdnad så visar studien till skillnad från tidigare forskning (jfr. Bruno 2015a, s. 172) att vid uppgifter om våld bedömer både socialtjänsten och tingsrätten att ensam vårdnad är den vårdnadsform som bäst tillgodoser barnets bästa. I vår studie får mamman i huvudsak vårdnaden. Det finns flera sätt att tolka detta resultat på. Dels skulle det kunna hänga samman med formuleringen i föräldrabalken (SFS 1949:381) som betonar vikten av samarbete mellan föräldrarna. Dels skulle en tolkning kunna vara att en våldsam pappa aldrig kan ses som en "fullgod" vårdnadshavare. Ytterligare en möjlig tolkning kan vara att normer om moderskap och mammor som primära vårdnadshavare reproduceras inom socialtjänst och domstol.

När det däremot kommer till frågan om hur ett umgänge ska utformas tolkar vi att resonemangen delvis är annorlunda. Utifrån kravet på samarbete är vår tolkning att våld inte per automatik utesluter barns rätt till umgänge med sin pappa. Eftersom det vanligaste i vår empiri är att mammor får ensam vårdnad är det också deras skyldighet att tillgodose sina barns rätt till kontakt med de pappor som barnen inte bor tillsammans med. För umgängesfrågan kan studiens resultat tolkas i enlighet med Erikssons (2003) forskningsresultat som visar på två skilda diskurser: kärnfamiljdiskursen samt

kvinnomisshandelsdiskursen. Dessa har vi i vår studie beskrivit som två inriktningar för socialtjänstens bedömning och tingsrättens beslut. Inriktningarna utgår från föräldrabalkens två formuleringar där både god och nära relation betonas samt vikten av att belysa risken för våld. Vi har i analysen inte kunnat se att socialtjänsten formulerar sina bedömningar på ett sätt som är i enlighet med kärnfamiljediskursen. Istället kan kvinnomisshandelsdiskursen ses som framträdande för socialtjänstens bedömningar då de i samtliga fall, men i olika omfattning, problematiserar våldet i riskbedömningarna.

Studien visar att tingsrätten i högre grad väljer att argumentera utifrån formuleringen i lagtexten som betonar vikten av en god och nära relation till båda föräldrarna. Denna inriktning kan ses som ett uttryck för kärnfamiljdiskursen där pappan tilldöms rätt till utökat umgänge, oavsett hur socialtjänsten motiverat sina bedömningar, och oaktat de uppgifter som framkommit kring våld. I dessa domar ska umgänget trappas upp från att tidigare varit mer begränsat till att framöver inkludera exempelvis övernattnings. För att motivera beslutet skulle en tolkning kunna vara att tingsrätten använder sig av olika strategier på textnivå. Våldet omformuleras eller transformeras och därmed tolkar vi det som att det får minskad betydelse. Pappan konstrueras i och med detta som en "good enough umgängesförälder". I de domar där risken för att barnet eller någon annan i familjen bedöms kunna utsättas för våld i framtiden, tolkar vi att tingsrätten framhäver våldet i högre utsträckning. Denna argumentation kan ses i enlighet med kvinnomisshandelsdiskursen. Här hänvisar domstolen i sitt beslut oftare till socialtjänstens riskbedömning och våldet framställs som en central fråga. Pappan kan tolkas konstrueras som någon som även fortsättningsvis kommer kunna utsätta familjen för våld. Den goda och nära relation som barnet har rätt till med sin pappa får med detta resonemang konsekvensen att behovet av skydd inte kan kombineras med sedvanlig kontakt. I dessa domar blir umgängesbeslutet att barnen antingen inte får någon kontakt alls, eller att enbart telefonumgänge beviljas.

Vi har i denna diskursanalys inte med tydlighet kunnat påvisa vilka uppgifter som är avgörande för om beslutet utgår från en kärnfamiljdiskurs eller en kvinnomisshandelsdiskurs då vår tolkning är att det inte framträder på ett tydligt sätt i text. Under analysens gång har vi diskuterat hur vi kan förstå skillnaderna i bedömning utifrån de uppgifter som framkommer i tingsrättsmålen. Vi försökte se mönster i texten gällande våldet som kunde sättas i samband med vilka resonemang som framträdde när socialtjänsten och tingsrätten argumenterade för sina bedömningar och beslut. Frågor vi diskuterade var om våldets karaktär skulle kunna vara av betydelse, om våldet polisanmälts eller inte samt om det i så fall fanns en dom. Vi

diskuterade även om det påverkade huruvida barnen uppgav sig ha blivit utsatta för direkt våld av pappan. Med våra valda teoretiska utgångspunkter och begrepp kunde vi vid vår diskursanalys inte se att dessa aspekter av våld eller resonemangen om barnets bästa spelade in i hur bedömningarna gjordes.

I både Bruno (2015a; 2016) och Erikssons (2003) forskningsresultat visar de på att problemområdet med uppgifter om våld i vårdnadstvister måste belysas ur ett intersektionellt perspektiv. Både etnicitet samt barnets ålder och kön får i deras studier särskild betydelse för de bedömningar som görs av både familjerättssekreterare och i domstol. Utifrån den förförståelsen fann vi i vår empiri ett mönster som överensstämde med deras slutsatser. I de domar där vi tolkade att tingsrätten fattade sina beslut utifrån kärnfamiljdiskursen, sammanföll detta med att samtliga pappor hade "svenskklingande" för- och efternamn. I de fall där vi uppfattade att kvinnomisshandelsdiskursen dominerade och rätten argumenterade för att behovet av skydd var större än barnets rätt till kontakt med båda föräldrarna så återfanns enbart en pappa med "svenskklingande" namn. Övriga fäder hade utomeuropeiska för- och efternamn. Vi är medvetna om att studiens omfattning och empiri är begränsad och därmed kan vår tolkning enbart uppmärksammas som en tendens. Eftersom vi genomfört vår studie med utgångspunkt i diskursanalys och det på textnivå inte framkommer uppgifter som kan styrka vår tolkning, kunde vi inte tillföra ett etnicitetsperspektiv till vår analys.

Inledningsvis har vi redogjort för barnkonventionens artikel 3 (Barnkonventionen 2018, s. 14) samt 6 kap. 2 a § föräldrabalken (SFS 1949:381) som båda i teorin betonar barnets bästa och barns rätt att komma till tals. I praktiken har vi sett något annat. Studien visar att barns rätt att komma till tals till viss del efterföljs. Vår tolkning är att det beror på barnets ålder och mognad samt på socialtjänstens och tingsrättens tolkningar om vilken vikt som barnens berättelser ska tillmätas. Utifrån de uttalanden vi sett från socialtjänsten och tingsrätten har nya frågor väckts. En sådan fråga är vilket perspektiv på barn som deras uttalanden har sin grund i samt hur bedömning och beslut reproducerar dessa synsätt.

7.2 Tolkning och tolkningsföreträde

Våra slutsatser avseende tolkning och tolkningsföreträde visar på att tingsrätten har tolkningsföreträde i sina beslut framför socialtjänsten då tingsrätten kan välja om de vill följa socialtjänstens rekommendation eller inte. Vår tolkning är att detta kan analyseras med hjälp av begreppet handlingsutrymme där gräsrotsbyråkrater har makt att påverka tillämpningen av

rekommendationer och lagar (jfr. Bruno 2016, s. 62; Eriksson 2003, ss. 95–96; Lipsky 2010, ss.13–14; Svensson 2008, s. 24). Eriksson menar att det beror på de luckor och oklarheter som finns i förarbetena till lagstiftningen om våld och vårdnad, boende och umgänge (Eriksson 2003, ss. 95–96). Både socialtjänsten och tingsrätten gör tolkningar av de uttalanden som föräldrar, barn och referenspersoner uppger för att kunna fatta beslut om barnets bästa utifrån gällande rätt i föräldrabalken. De två organisationerna har olika uppdrag och vår tolkning är att de därmed utgår från olika tolkningsramar för hur deras bedömningar och beslut motiveras i relation till uppgifterna om våld. Bedömningarna och besluten skiljer sig åt språkligt. Tingsrättens språk tolkar vi som mer formellt vilket kan ses relaterat till den juridiska kontexten. Då de även i sitt uppdrag har att fatta det avgörande beslutet har vi utifrån kritisk diskursanalys kunnat se att domstolen använder ett språk med högre grad av modalitet och transivitet. Detta för att förstärka tolkningar samt för att förändra subjekt- och objektpositioner. Vidare används intertextualitet och interdiskursivitet i den diskursiva praktiken för att i enlighet med vår tolkning reproducera diskurser om barnets bästa (jfr. Fairclough 1992, ss. 72–73). Socialtjänstens bedömningar skiljer sig språkmässigt från domstolens beslut utifrån att de i högre grad använder ett språk med lägre modalitet, alltså ett språk som innehåller mer utrymme för tveksamheter eller “å ena sidan, å andra sidan”-resonemang. I socialtjänstlagens (SFS 2001:453) portalparagraf 1 kap. 1 § står bland annat att socialtjänstens mål är att främja människors ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor, och aktiva deltagande i samhällslivet. Vidare står det att socialtjänsten under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation skall inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser. Vi har resonerat kring om dessa målsättningar för socionomerna som gör vårdnadsutredningen krockar med uppdraget att ta ställning till de olika inriktningarna som kan ses i föräldrabalken (SFS 1949:381), och därmed innebära en form av konflikt som avspeglas i utredningarna. Socialtjänsten behöver hantera medborgarnas förväntningar, i detta fall att få hjälp och stöd, samt organisationens krav på att lämna ett underlag som domstolen kan fatta beslut utifrån (jfr. Lipsky 2010, s. 44). Utifrån detta kan det tolkas som att socialsekreteraren i större utsträckning än tingsrätten ställs inför gräsrotsbyråkratens dilemman.

Det tolkningsföreträde som tingsrätten har vid vårdnadstvister har vi diskuterat i termer av organisationernas olika uppdrag. Eftersom det finns svårigheter i att tolka vad som är det bästa för barnet har uppgiften tillfallit socialtjänsten utifrån socionomers kunskap och kompetens inom området (Diesen 2016, ss. 14–15). När det kom till utformandet av

socialtjänstlagen så skrevs denna som en ramlag. Det innebar att den materiella rättssäkerheten skulle tillfalla andra professionella än lagstiftare eller jurister (Svensson 2017, ss. 33–34). Även gällande vårdnadsutredningens reglering i form av föräldrabalken har socialnomen fått i uppdrag att tolka “de rätta” besluten (jfr. Svensson 2017, ss. 33–34). I vår studie kan vi se att trots att tingsrättens uppgift- att fatta beslut, och socialtjänstens uppgift- att göra en bedömning, är tydligt definierade så får ändå socialtjänstens tolkningsramar mindre utrymme i den rättsliga processen. Vårt slutliga resonemang gällande tolkning och tolkningsföreträde kan knytas till den komplexitet vi uppmärksammat kring området våld och vårdnad. Bedömningar och beslut grundas på subjektiva tolkningar av framkomna uppgifter från olika parter som alla har sin sanning.

När vi läst domar och utredningar har det slagit oss att i samtlig av vår empiri framställs två helt olika versioner av vad som hänt. Mammorna och papporna ger båda trovärdiga, men helt skilda bilder av familjens historia. Vi har under studiens process diskuterat de svårigheter som vi tolkat att socialtjänsten och tingsrätten har att förhålla sig till utifrån dessa olika bilder. Vi har i vår tur enbart tolkat socialtjänstens och tingsrättens tolkningar och inte mammans och pappans beskrivningar av familjesituationen. Det har medfört att vi bara studerat en begränsad bild av problemet, som vi anser innefattar så mycket mer. Att ensidigt belysa vårdnadstvister där uppgifter framkommer om att pappan utövat våld mot mamman producerar och reproducerar en viss diskurs. I vår studie ansluter vi oss till en feministisk diskurs. Vi har valt detta perspektiv utifrån att forskningen entydigt visar på att våld i nära relation drabbar kvinnor i högre grad än män (jfr. Moser Hällen & Sinisalo 2018, s.15). Utifrån vår förståelse att många barn tvingas leva i familjer med våld såväl mot mamman som mot barnen anser vi att frågan är viktig att belysa oavsett vad som är “sant” i våra enskilda familjer.

7.3 Vidare forskning

För vidare forskning vill vi lyfta fram de svårigheter som vi tolkar att professionella möter i vårdnadstvister där det förekommer uppgifter om våld samt hur professionella förhåller sig till detta. Lytsy & Bergenstein (2019) menar att det saknas redskap att hantera konsekvenserna för både barn och den andra föräldern samt kunskap i utredningsarbetet vid vårdnadstvister där våld och övergrepp har rapporterats (Lytsy & Bergenstein 2019, s. 288).

I arbetet med studien uppmärksammade vi särskilt en dom som stack ut från övriga på ett flertal sätt. Dels var domen den enda där tingsrätten tilldömde ensam vårdnad till pappan, dels betonade tingsrätten att mamman påverkat barnen på ett sätt som vi tolkat utifrån begreppet föräldraalienation. Föräldraalienation är inget juridiskt begrepp och återfinns därför inte i föräldrabalken. Vi har beskrivit begreppet utifrån tidigare forskning (jfr. Lapierre & Côté 2016, s. 120) men har bara funnit begränsad svensk forskning kring ämnet. Utifrån att det har påvisats att antalet vårdnadstvister mellan föräldrar har ökat (jfr. Socialstyrelsen 2011, s. 20; Vårdnadsutredningen 2017, ss. 133–135) och att flera av dessa kan tolkas som högintensiva (Lytsy & Bergenstein 2019, s. 53) ser vi ett behov av forskning kring föräldraalienation. Vidare vore det centralt att undersöka hur barnen påverkas av föräldrarnas tvister. Vår tolkning är att dessa barn befinner sig i en särskilt utsatt position, dels utifrån våld men även eftersom de blir föremål för föräldrarnas rättsliga konflikter. Vi har resonerat kring i vilken utsträckning föräldrarna har förmågan att ge barnen den omsorg och det stöd som *barnen* antas behöva då processerna många gånger är både långdragna och konfliktnivåerna höga. Vi har i vår studie pratat *om* barnen och deras bästa, men ser ett behov av att vidare forskning får en inriktning direkt mot barnens upplevelser och hur deras behov av hjälp och stöd skulle kunna tillgodoses.

Referenser

- Barnkonventionen. (2018). *FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: Unicef Sverige.
- Barnombudsmannen. (2005). *När tryggheten står på spel*. Rapport BR 2005:02. Stockholm: Barnombudsmannen.
- Bengs, C. & Wiklund, M. (2015). Kropp och hälsa. I Hedenus, A., Björk, S. & Shmulyar Gréen, O. (red.) *Feministiskt tänkande och sociologi. Teorier, begrepp och tillämpningar*. Lund: Studentlitteratur, ss. 151–168.
- Bergström, G. & Boréus, K. (2012a). Samhällsvetenskaplig text-och diskursanalys I Bergström, G. & Boréus, K. (red.) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (Uppl. 3:1). Lund: Studentlitteratur, ss. 13–48.
- Bergström, G. & Boréus, K. (2012b) Diskursanalys. I Bergström, G. & Boréus, K. (red.) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (Uppl. 3:1). Lund: Studentlitteratur, ss. 353–416.
- Björk, S. & Hedenus, A. (2015). Inledning. I Hedenus, A., Björk, S. & Shmulyar Gréen, O. (red.) *Feministiskt tänkande och sociologi. Teorier, begrepp och tillämpningar*. Lund: Studentlitteratur, ss. 21–38.
- Bolander, E. & Fejes, A. (2017). Diskursanalys. I Fejes, A. & Thornberg, R. (red.) *Handbok i kvalitativ analys* (2: uppl.). Stockholm: Liber, ss. 90–114.
- Boréus, K. & Bergström, G. (2012) Analys av metaforer, grammatik och ordval. I Bergström, G. & Boréus, K. (red.) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (Uppl. 3:1). Lund: Studentlitteratur, ss. 263–306.
- Bruno, L. (2015a). Contact and Evaluation of Violence: An Intersectional Analysis of Swedish Court Orders. *International Journal of Law, Policy and The Family*, 2015:29, pp. 167–182.

- Bruno, L. (2015b). Familj i välfärdsstaten. I Hedenus, A., Björk, S. & Shmulyar Gréen, O. (red.) *Feministiskt tänkande och sociologi. Teorier, begrepp och tillämpningar*. Lund: Studentlitteratur, ss. 169–186.
- Bruno, L. (2016). *Ofridstid. Fäders våld staten och den separerade familjen*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder* (3: uppl.). Stockholm: Liber.
- Burman, M. (2016). Fathers' Rights in Swedish Family Law Reform: Taking Account of Fathers' violence against Mothers. *Canadian Journal of Women and the Law*, Volume 28:1, pp. 152-181.
- Connell, R. & Pearse, R. (2015). *Om genus* (3:e uppl.). Göteborg: Daidalos.
- Diesen, E. (2016). *Våld och vårdnad. Lagstiftning och praxis* (Rapport 2016). Stockholm: Roks, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige.
- Diesen, C. & Diesen, E.F. (2013). *Övergripping mot kvinnor och barn - den rättsliga hanteringen* (Uppl. 2:1). Stockholm: Norstedts Juridik.
- Eriksson, M. & Hester, M. (2001). Violent Men as Good-Enough Fathers? A look at England and Sweden. *Violence Against Women*, Vol.7 No.7, pp.779–798.
- Eriksson, M. (2003). *I skuggan av pappa – Familjerätten och hanteringen av fäders våld*. Stehag: Förlags AB Gondolin.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Cambridge: Blackwell Publishing Ltd.
- Flood, M. (2010) "Fathers' rights" and the Defense of Paternal Authority in Australia. *Violence Against Women*, Vol.16 No.3, pp. 328-347.
- Hester, M. (2004). Future Trends and Developments. Violence Against Women in Europe and East Asia. *Violence Against Women*, Vol.10 No.12, pp. 1431-1448.
- Hester, M. (2011) The Three Planet Model: Towards an Understanding of Contradictions in Approaches to Women and Children's Safety in Contexts of Domestic Violence. *British Journal of Social Work*, Vol.41, pp. 837–853.

Johansson, S., Dellgran, P. & Höjer, S. (2015). *Människobehandlande organisationer. Villkor för ledning, styrning och professionellt välfärdsarbete*. Stockholm: Natur & Kultur.

Justitiedepartement (1997). *Vårdnad, boende och umgänge* (Regeringens proposition 1997/98:7). Stockholm: Regeringskansliet.

Lapierre, S. & Côté, I. (2016) Abused women and the threat of parental alienation: Shelter workers' perspectives. *Children and Youth Services Review* 65, pp. 120–126.

Lindgren, S. (2014). Kvalitativ analys I: Hjerm, M., Lindgren, S. & Nilsson, M. (red.) *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. Malmö: Gleerups, ss. 29–44.

Lindqvist, R. & Nygren, L. (2015) Sociologi och socialt arbete I: Meeuwisse, A., Swärd, H., Sunesson, S. & Knutagård, M. (red.) *Socialt arbete: en grundbok*. Stockholm: Natur & Kultur, ss. 180–197.

Lipsky, M. (2010). *Street-level bureaucracy. Dilemmas of the individual in public services*. New York: Russell Sage Foundation.

Lundgren, E. (1990). *Gud och alla andra karlar. En bok om kvinnomisshandlare*. Stockholm: Natur och kultur.

Lundgren, E. (2004). *Våldets normaliseringsprocess*. Stockholm: Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (ROKS).

Lytsy, A. & Bergenstein, C. (2019). *Barn som tvingas välja bort en förälder. Föräldraalienation i Sverige: fakta, rättsregler, erfarenheter*. Stockholm: Nordstedts Juridik.

Mattsson, T. (2015) Juridik och socialt arbete. I: Meeuwisse, A., Swärd, H., Sunesson, S. & Knutagård, M. (red.) *Socialt arbete: en grundbok*. Stockholm: Natur & Kultur, ss.198–214.

Metell, B., Eriksson, M., Isdal, P. Lyckner, B. & Råkil, M. (2002). *Barn som ser pappa slå*. Stockholm: Gothia.

Mosen Hällen, L. & Sinisalo, E. (2018). Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation i en samhällskontext. I Sinisalo, E. & Mosen Hällen, L. (red), *Våld i nära relationer. Socialt arbete i forskning, teori och praktik*. Stockholm: Liber, ss. 15–26.

Nordborg, G (1997). Om juridikens kön I Nordborg, G (red) *Makt och kön. Tretton bidrag till feministisk kunskap*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion AB s. 171–198.

Plantin, L. (2001). *Män, familjeliv och föräldraskap*. Umeå: Boréa Bokförlag.

Schiratzki, J. (2017). *Barnrättens grunder*. Lund: Studentlitteratur.

SFS 1949:381. *Föräldrabalken*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*. Stockholm: Socialdepartementet.

Socialstyrelsen (2011). *Våld. Handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2013). *Barns behov i centrum. Grundbok BBIC*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Svensson, K., Johnsson, E. & Laanemets, L. (2008). *Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.

Svensson, L. (2017) *Rättsfallsanalys för icke-jurister. Analys, metod, beslut*. Stockholm: Wolters Kluwer Sverige AB.

Sveriges domstolar (2019). *Tingsrättens dom*. <http://old.domstol.se/Brott--straff/Rattegang-i-tingsratten/Tingsrattens-dom/> [2019-12-14].

Thornberg, R. & Fejes, A. (2015). Kvalitet och generaliserbarhet i kvalitativa studier. I Fejes, A. & Thornberg, R. (red.) *Handbok i kvalitativ analys* (2: uppl.). Stockholm: Liber, ss. 255–278.

Vårdnadsutredningen (2017). *Se barnet!* (SOU 2017:6). Stockholm: Justitiedepartementet.

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Åkergren, K. (2019). Pappa får fortsatt ensam vårdnad av barn – trots misshandel av mamman. *Svt Nyheter*, 18 juni. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/halland/pappa-far-fortsatt-ensam-vardnad-av-barn-trots-misshandel-av-mamman>.

Bilaga 1 - Sammanställning av uppgifter från domar och vårdnadsutredning

Denna del syftar till att presentera vår empiri genom en sammanställning av den noggranna genomgång vi gjort av materialet i form av domar samt vårdnadsutredningen från socialtjänsten. Sammanställningen är en kortfattad beskrivning av målens huvuddrag. Vi har skrivit ihop delar som behandlar familjens bakgrund, parternas yrkanden, föräldrarnas olika berättelser, samt socialtjänstens bedömning och domstolens beslut. Texten är inte omskriven av oss utan ordval med mera är återgivna från originaltexten. Vi har valt att skriva ihop uppgifter som framkommer i både domar och underlag. Syftet med sammanfattningen är att ge läsaren en överblick av empirin samt möjlighet till fördjupning av de delar som vi i stort inte tar upp under resultat och analys. Genom detta vill vi ge läsaren en möjlighet att sätta analysen i relation till parternas uppgifter även fast studiens syfte inte utgår från denna individuella nivå utan avser att studera talet om våld i nära relation i vårdnadsutredningens bedömning tingsrättens domskäl.

Dom 1

Domen är på elva sidor och vårdnadsutredningen på 14 sidor. Föräldrarna har ett gemensamt barn som föddes ett år efter att de träffats. Mamman har ensam vårdnad om barnet och pappan har haft reglerat umgänge sedan det var litet. Separationen föregicks av en händelse i hemmet som medförde att parterna anmälde varandra för våldsutövning. Inget åtal väcktes. I detta mål har pappan yrkat på ensam vårdnad samt utökad umgänge. Mamma har bestridit både vårdnad och omfattningen av umgänget. Mamman uppger att pappan utsatt hennes för både psykiskt och fysiskt våld, bland annat under tiden hon var gravid med deras barn. Han är även dömd för våld mot tidigare flickvänner samt har flera kontaktförbud. Mamman uttrycker stark rädsla för pappan och har fått diagnosen posttraumatiskt stressyndrom. Pappan förnekar våld men säger att det var verbalt turbulent innan separation. Han menar att mammans uppgifter om våld har eskalerat i och med domstolsprocesserna och hon ansökte om skyddade personuppgifter först i samband med att umgänget reglerades genom domstolsbeslut. Pappan uppger att hans tidigare våldsbrott samt kriminalitet ligger långt tillbaka och han har genomgått behandlingar i kriminalvårdens regi. Han lever nu ett ordnat liv. Familjerättssekreterarnas bedömning är att de inte kan föreslå eller förordna hur ett eventuellt utökad umgänge skulle kunna trappas upp och lämnar därför inget sådant förslag. Tingsrätten

beslutade att pappans yrkande om ensam vårdnad avslås och mamman får fortsatt ensam vårdnad om barnet. Pappan får rätt till utökat umgänge och detta ska gradvis trappas upp.

Dom 2

Domen är på 16 sidor och vårdnadsutredningen på 20 sidor. Föräldrarna har två gemensamma barn. I vårdnadsutredningen framkommer att mamman har sekretessmarkering och bor i ett skyddat boende med båda barnen. I denna dom yrkar pappan på umgänge för båda barnen. Mamman bestrider yrkandet och yrkar för egen del ensam vårdnad. Mamman uppger att det i relationen förekom hot, kraftigt våld samt kontroll och isolation från pappan mot henne samt psykiskt våld genom kränkningar. Barnen har bevittnat våldet pappan utsatt mamman för och han har även utsatt barnen för psykiskt våld. Pappan blev dömd till två års fängelse för grovt olaga hot, grovt vapenbrott, narkotikabrott, och vållande till kroppsskada. Förundersökningen för våld mot mamman lades dock ner pga. bevissvårigheter då ord står mot ord. Mamman uppger att hon idag är livrädd för pappan. Pappan förnekar både fysiskt och psykiskt våld mot mamman och barnen. Han beskriver sig som en lyssnande och närvarande pappa. Han menar att de fungerat som en vanlig familj, med respektfullhet och kärlek. Han uppger att mamman varit sjukskriven på grund av psykiska problem. Pappan menar att han blev frihetsberövad för en liten incident, och blev dömd för vapenbrott och under denna tid besökte både mamman och barnen honom. Efter det har mamman undanhållit barnen från honom. Han har genomgått flera rehabiliteringsprogram inom kriminalvården och lärt sig verktyg för att undvika problem. Pappan har gjort orosanmälningar till socialtjänsten utifrån oro för barnen då mamman missbrukat tabletter och alkohol samt att hon skulle agerat ” Eskortflicka”. Familjerättsassocionomen föreslår att mamman får ensam vårdnad om barnen och att barnen inte ska ha något umgänge med pappan. Tingsrätten beslutar att avslå pappans yrkanden och mamman får ensam vårdnad. Även pappans yrkande gällande umgänge avslås.

Dom 3

Domen är på 28 sidor och vårdnadsutredningen på 31 sidor. Föräldrarna har två gemensamma barn. Föräldrarna separerade för ett antal år sedan och barnen har sedan dess bott hos mamman. De har haft flera tidigare tvister i domstol. I en av dessa beslutades att mamman skulle ha ensam vårdnad om barnen. Mamman yrkar på att barn 1 inte ska ha umgänge med pappan samt att barn 2 varannan vecka ska ha dagumgänge. Pappa bestrider yrkandena och

vill ha ensam vårdnad, i andra hand rätt till umgänge med båda barnen utifrån en upptrappning. Han yrkar även på kraftigt vite om mamman inte lämnar ut barnen till honom. Barn 2 har umgängesstöd vid träff med pappa. Umgängesstödjare ska vid dessa hämta och lämna. Mamman uppger att pappan har utsatt henne och barn 1 för våld i hemmet. Våldet var både fysiskt och psykiskt. Det psykiska våldet började redan under graviditeten. Barn 1 lider av posttraumatiskt stressyndrom utifrån vad pappan utsatt barnet och mamman för och får behandling för detta. Mamman känner en stark rädsla för pappan och har skyddade personuppgifter. Pappan förnekar allt våld mot mamman och barn 1, och menar att det är mamman som påverkat barnet att uppge saker som inte stämmer. Han säger att förhållandet präglades av mammans dåliga mående. Hon har varit utsatt för övergrepp av sin far och haft regelbunden kontakt med psykiatri, samt en förlossningsdepression vid födelsen av det första barnet. Sedan mamman tog barnen och flyttade har han inte haft ordentlig kontakt med dem. Mamman har enligt pappan konsekvent saboterat umgänget. Familjerättssekreterarna föreslår att mamman får ensam vårdnad om båda barnen, och att inget umgänge fastställs mellan pappan och barn 1. Umgänget med barn 2 föreslås utökas och överlämningarna bör ske med umgängesstöd. Tingsrätten beslutar att pappans yrkande om ensam vårdnad för båda barnen beviljas. Mamman ska betala vite på 100 000 kronor om hon inte lämnar ut barnen.

Dom 4

Domen är 13 sidor och vårdnadsutredningen är åtta sidor. Föräldrarna har varit gifta under många år och har tillsammans fyra barn. Familjen flydde från krig till Sverige. Ett år senare separerade de. Mamman fick ensam vårdnad genom interimistiskt beslut. Pappan fick i samma beslut avslag på umgägesfrågan. Mamman yrkar på ensam vårdnad, i andra hand att barnen ska ha sitt stadigvarande boende hos henne. Pappan bestrider yrkandet om ensam vårdnad men tillstår boendefrågan. Pappan yrkar på umgänge med barnen enligt olika förslag. Mamman uppger att pappan har utsatt både henne och barnen för våld och hot om våld. Barnen har bevittnat våld från sin pappa mot syskon och mamman. Äktenskapet var arrangerat mot deras vilja och redan från början konfliktfyllt. Mamman uppger att hon utsatts för fysiskt, psykiskt och sexuellt våld. Efter flytten till Sverige eskalerade våldet. Föreståndare på familjens dåvarande boende gjorde en orosanmälan till socialtjänsten och hon och barnen fick skyddat boende samt kontaktförbud. Ett av barnen har kontakt med psykolog pga. sina upplevelser av våld från pappan. Pappan förnekar uppgifterna om hot eller utövande av någon form av våld mot mamman och barnen. Han menar att om våld förekommit skulle personal

och andra boende på tidigare flyktingförläggningen ha sett det. Han säger att förundersökningen avseende brott lagts ner och han vet inte vad barnens anklagelser grundar sig på men tror att mamman kan ha påverkat dem. Familjerättssekreteraren föreslår att mamman får ensam vårdnad om barnen och att inget umgänge fastställs mellan barnen och pappan. Tingsrätten gör samma bedömning och avslår pappans yrkanden gällande både vårdnad och umgänge och fastställer att mamman får ensam vårdnad om barnen.

Dom 5

Domen är på 19 sidor och vårdnadsutredningen på 19 sidor. Föräldrarna har två barn och mamman har ensam vårdnad om barnen och de bor stadigvarande hos henne på skyddad adress. Vid muntlig förberedelse kom parterna överens om umgänge med pappan. Detta skulle ske 4 timmar varannan fredag med umgängesstöd samt Skype. Mamman yrkar på att det reglerade umgänget ska upphävas och pappan yrkar på ensam vårdnad. I andra hand yrkar han på utökat umgänge enligt ett schema. Mamman beskriver att relationen var konfliktfylld från start. Mamman har utsatts för våld, hot och kränkningar vid upprepade tillfällen. Paret har haft flera uppbrott och sedan återgått till varandra igen. Pappan har blivit dömd för tre fall av misshandel mot mamman, varav ett av barnet har bevittnat ett av tillfällena som pappan blev dömd för. Våldet har dock pågått under lång tid och barn 1 har bevittnat flera tillfällen. Pappan säger att det stämmer att han är dömd för misshandel av mamman men att det är en felaktig dom. Han blev irriterad på mamman, hon hade hånat honom och behandlat honom illa. Han säger att han aldrig har haft uppsåt att skada mamman och att de båda har varit delaktiga när de bråkade och sagt fula saker till varandra. Pappan menar att mamman är opålitlig som person. Familjerättssekreterare och extern utredare föreslår att mamman får ensam vårdnad och stadigvarande boende hos mamman, men att barn 1 får umgänge med umgängesstöd som utvärderas vid muntlig förhandling. De föreslår även att barn 2 så småningom ges rätt till umgänge med umgängesstöd som på samma sätt utvärderas. Domstolen föreslås även komplettera bedömningen med en barnpsykiatrisk/barnpsykologisk bedömning av vad som blir bäst för barnen gällande framtida umgänge. Tingsrätten beslutar att pappans yrkande om ensam vårdnad avslås och mamman får fortsatt ensam vårdnad. Pappan får dock utökat umgänge med barnen i enlighet med vad han yrkat på.

Dom 6

Domen är på 14 sidor och utredningen på sex sidor. Föräldrarna har två barn. Familjen är ursprungligen från ett annat land och kom till Sverige som asylsökande. Pappan dömdes för fyra tillfällen av misshandel mot mamman under ett år, efter att de kom till Sverige. Pappan var även åtalad för misshandel, ringa brott, av ena barnet men detta ogillades. När pappan släpptes från fängelse bestämdes av socialtjänsten att omedelbart omhänderta barnen enligt LVU (6§). Förvaltningsrätten beslutade att barnen skulle beredas vård enligt 1 § andra stycket och 2 § LVU och barnen placerades med mamman på HVB-hem. Vården upphörde för några år sedan och barnen placerades på skyddad ort via migrationsverket och lever fortfarande på skyddad adress. Pappan har yrkat på umgänge enligt olika förslag. Mamman har motsatt sig dessa yrkanden men medgett det sista alternativet om rätten finner detta till det bästa för barnen. Mamman har för egen del yrkat på ensam vårdnad. Mamman beskriver att pappan regelbunden utsatt henne för våld och han dömdes för grov kvinnofridskränkning vid 4 tillfällen under ett års tid. Pappan har slagit och sparkat henne, tagit i hennes hår och slagit henne med föremål. Våldet har pågått dagligen i flera år. Mamman uttrycker att hon är mycket rädd för pappan och att han skulle utsätta henne för fortsatt våld om han visste var hon befann sig. Barnen har under lång tid blivit utsatta för psykisk misshandel av pappan då våldet mot henne pågick även framför barnen. Barnen har det bra nu och de har en trygg och fungerande vardag. Pappan medger att han har behandlat mamman efter vedertagen sed i hemlandet men bestrider allvarlig misshandel. Han menar att han är orättvist dömd och att det blivit ett för stort drama kring det som skett. Han beskriver föräldrarnas tidigare relation som kärleksfull och respektfull. Pappan uppger att han nu vet att det är förbjudet att slå barn och kvinnor och har lärt sig att hantera konflikter på annat sätt. Pappan uppger att mamman blivit hjärntvättad av sin bror och morbror och att dessa sagt vad hon ska säga för att vinna över honom. Pappan uppger att det inte är förenligt med barnets bästa att de inte har kontakt med honom. Det har gått flera år sedan misshandelsdomen och barnen ska inte straffas i all evighet. Socialsekreterare föreslår att mamman får ensam vårdnad om barnen och att pappan får rätt till telefonumgänge med dem. Tingsrätten beslutar i enlighet med vårdnadsutredningens förslag. Pappan får därmed umgänge i enlighet med vad mamman medgett.